

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS ALS EXCEL·LEN-
TÍSSIMS SENYORS PRESIDENT DE LA DI-
PUTACIÓ I ALCALDE DE BARCELONA,
donant compte dels treballs fets durant l'any 1914.

L'ANY 1914, memorable per haver estat el de la inaugura-
ció solemniat de la Biblioteca de Catalunya, creada per
l'INSTITUT i arribada a l'actual estat d'esplendor mercès
a la munificència de la Diputació de Barcelona i de
l'Ajuntament, ha estat també, en la seva segona meitat,
de fonda crisi per a la ciència. Aquí, com per tot-arreu,
conseqüència funesta de la ingent lluita europea, la vida
d'intercanvi espiritual amb l'estranger ha estat quasi del
tot sospesa. Les nostres sessions s'han hagut de celebrar més de tard en tard,
l'estampació dels nostres volums en publicació ha sofert sensibles entrebancs,
i no han pogut tenir efectivitat diversos treballs en projecte. Així i tot, la vida
de l'INSTITUT ha continuat relativament, i fins absolutament, fecunda en ini-
ciatives; i, en canvi d'haver perdut momentaniament tota comunicació amb els
països de l'altre cantó dels Pireneus, la seva activitat s'ha enrobustit dintre
dels territoris catalans, ampliant-se a nous serveis que li ha encomanat la Dipu-
tació. Els paragrafs que segueixen donaràn una idea dels punts capitals que han
reclamat, durant l'any, les tasques de la Secció Històrico-Arqueològica de
l'INSTITUT.

Amb un segon volum s'han terminat *Les Obres d'Ausias March*, a càrrec del
Sr. Amadeu Pagès. Amb aquest volum queda completa l'edició crítica de les
poesies del gran poeta valencià, amb la introducció de la qual, que serví de
tesi doctoral de l'autor, la nostra llengua fou admesa solemnement a la Uni-
versitat de París, fet ja conegut, però que ens plau recordar novament, i al qual
hem d'afegir que ara, poc abans de publicar-se dit segon volum, l'erudit ros-
sellonès ha merescut, per l'edició crítica i altres treballs sobre Ausias March,
que l'Institut de França l'hagi considerat digne d'una recompensa ben honrosa,
tal com la concessió del premi Laintour (*Académie des Inscriptions*). Aquest

honor recau també sobre la nostra Corporació, que, tot just nada, va estimar convenient ésser editora d'aquesta publicació.

Ha començat la impressió del terç volum de la obra *L'Arquitectura romànica a Catalunya*, que tan bona acollida ha tingut del món arqueològic. Aquest darrer volum compendrà els segles XII i XIII i serà no menys il·lustrat que el precedent.

Igualment s'està preparant el quart fascicle de *Pintures murals catalanes*, que compendrà, almenys, les reproduccions en tricromia de les que es conserven a les esglésies de Ginestarre, Ager, Estahon, Mur, etc. S'estàn recollint les notes històriques que les han d'acompanyar, al mateix temps que s'han començat a encarregar algunes de les tricromies. Aprofitem aquesta ocasió per a fer constar el nostre més gran agraïment envers la Junta de Museus de Barcelona, que ens deixa generosament les còpies fidels conservades en el Museu del Parc, sobre les quals es fa la reproducció.

La publicació de la *Biblia Catalana*, encarregada al Sr. Foulché-Délabosch, ha sofert una dilació involuntària, per tal com l'il·lustre hispanista francès ha renunciat a seguir en el seu comès per motius de salut. L'INSTITUT, tot planyent-se'n vivament, ha decidit continuar-la a Barcelona, quedant encarregat de portar-la a cap el Sr. Ramón d'Alòs. Abans, però, ha calgut procurar-se noves fotocopies d'alguns manuscrits de Londres i París, indispensables perquè l'edició sigui feta amb tota la cura que exigeix la publicació d'un text català tan important. Per dissort, la guerra haurà privat, forçosament, que el primer volum surti a llum tan aviat com era d'esperar.

Una altra obra teníem en cor de publicar: les *Gestes del Sant Graal*, text català de l'Ambrosiana, de Milà, transcrit i estudiat pels professors italians Vincenzo Crescini i Venanzio Todesco. Aquesta publicació, que en un principi crèiem que podria aparèixer a l'ANUARI que ara s'està confeccionant, s'hauria hagut de reservar per al pròxim, l'estampació de l'actual estant un xic avançada, o potser s'hauria donat en volum apart, en el qual cas hauria calgut que passés algun temps abans de tocar-li el torn, puix s'ha de tenir en compte que hi ha altres publicacions, tals com la *Gesta Comitum* i *L'Itinerari del Rei Jaume I*, que estàn anunciades i preparades amb anterioritat. Per això la Secció Històrico-Arqueològica ha estimat convenient, ans que privar per algun temps a les lletres catalanes d'un text del més gran interès filològic i literari, oferir-ne la publicació a la Secció Filològica de l'INSTITUT, tractant-se, per altra part, d'una publicació que anirà acompanyada d'un important estudi de caràcter lingüístic. La nostra oferta ha sigut ben rebuda pels nostres companys, havent-se començat la impressió del volum, que apareixerà formant part de la *Biblioteca Filològica*.

Els treballs del pròxim ANUARI, corresponent als anys 1913-14, estàn molt avançats. Al mateix temps s'ha començat a imprimir el següent, que correspondrà a l'any 1915 i que estarà constituït pels articles que no ens ha estat

possible incloure en el primer, malgrat d'estar-hi destinats, si no volíem publicar un gros volum que hauria passat de molt d'un miler de pàgines. En el de 1913-14, hi figuren, al costat de firmes conegudes, les de nous col·laboradors, com el senyor Couyat-Barthoux, del *Service des Antiquités de l'Égypte*, el qual dóna a conèixer la famosa taula gòtica catalana de Santa Catarina del Sinai.

Un treball que per ell sol donaria el més gran interès al volum és el *Repertori de tota l'antiga poesia catalana*, degut al Sr. Massó Torrents, únic des dels temps d'en Milà i Fontanals i el millor elogi del qual és poder dir que supera en importància a la *Historiografia catalana* i a la *Bibliografia de l'Eximènic*, del mateix autor.

En el volum del 1915 hi haurà també col·laboració nova: el jove historiador alemany J. A. Rohde, deixeble del Prof. Finke, publica un llarg estudi sobre el gran almirall Roger de Llúria; D. Ferràn Valls i Taberner, ha escrit un article sobre els juristes catalans a la edat mitja; D. Joaquim Folch i Torres, aporta un estudi de les teles que formen la col·lecció Pascó, novament ingressada al Museu; D. Lluís Nicolau d'Olwer, publica un treball sobre l'escola poètica del monestir de Ripoll; D. Pere Bosch Gimpera, fa la descripció i estudi de les noves estacions ibèriques explorades per nosaltres i D. Agustí Duràn i Sanpere, publica uns documents de la Aljama de jueus de Cervera amb nombroses cites de llibres hebràics.

A mida que nous volums van apareixent, s'agoten els més antics, i el nom de l'INSTITUT es va consolidant. Prova d'això són les contínues al·lusions i referències als nostres llibres que apareixen en revistes i periòdics de tota mena, els articles que a la Secció Històrico-Arqueològica (i el mateix poden dir els companys de les altres dues Seccions de l'INSTITUT) dediquen un professor com l'E. Finke, de Friburg, i Br., en l'*Historische Zeitschrift*, o un arqueòleg com el Sr. A. Schulten, en la *Deutsche Literaturzeitung*. Aquell, ressenyant el modern moviment històric a la Península Ibèrica, dedica una atenció particularíssima a les publicacions històriques de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS; el segon fa una recensió de l'ANUARI 1911-12, elogiant-lo calurosament i remarcant, d'una manera ben satisfactoria per a nosaltres, la circumstància d'ésser escrit en català.

La Crònica de nostres ANUARIS bastaria, per ella sola, per a deixar ben reputat el nom de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. És ella, com ja hem manifestat altres vegades, el vehícol mitjançant el qual la renaixença científica catalana, sota el seu aspecte històrico-arqueològic, és escampada i coneguda per tots els països civilitzats. Mercès a ella (i amb un exemple n'hi haurà prou per a fer-se'n càrrec), s'ha donat a conèixer al món arqueològic la troballa a Empuries d'una nova màquina de guerra, d'un fonèvol romà, únic exemplar existent avui en dia, sols conegut a través d'un relleu de Pèrgamo. Tot-seguit de

haver-se publicat, era objecte d'estudis particulars a l'estranger, i l'arqueòleg alemany, general Schramm, venia expressament a Barcelona amb l'objecte de veure'l de prop, de posar-se en relació amb l'INSTITUT, i d'obtenir una reproducció del fonèvol per al Museu de Saalburg, famós per la seva col·lecció d'aparells de guerra romans.

També degut a les publicacions de l'INSTITUT, les Societats arqueològiques, així com la *Society for the promotion of roman studies*, ens demanen material gràfic de monuments romans de Catalunya; els editors ens pregunten, a cada pas, poder incloure els nostres gravats en llurs obres per a il·lustrar-les amb els nostres tresors arqueològics; i diferents particulars i Corporacions espanyoles dediquen llurs conferències a tractar de l'INSTITUT, o ens encoratgen per correspondència. Tots ells, a l'igual que els il·lustres visitants de l'INSTITUT i de la Biblioteca de Catalunya, són altres tants encomiadors dels treballs que anem fent, recaient tot això a major honra de Catalunya. Tals en Pierre Paris, Director de l'*Institut Français* de Madrid; l'arquitecte Sr. Rucabado, de Bilbao; el Bisbe de Perpinyà; el jove historiador alemany Dr. H. J. Rohde, resident llarg temps entre nosaltres i col·laborador, com hem dit, de l'ANUARI; el senyor Marius Casella, erudit italià, deixeble predilecte d'en Pio Rajua, que fa alguns mesos que estudia a la Biblioteca de Catalunya per il·lustrar la història de les relacions literàries entre la seva patria i la nostra terra... Per últim, cada dia es va augmentant el nombre de canvis establerts amb l'estranger: a iniciativa de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS unes vegades; i altres, com ja d'algún temps ençà es va repetint, a requesta de Corporacions foranes.

Pel mes de febrer, el Sr. Puig i Cadafalch féu un viatge a Girona a despeses de la Secció Històrico-Arqueològica i de la Junta de Museus. L'objecte era conèixer detalladament un dels exemplars més interessants que s'han conservat a Catalunya entre els monuments d'influència musulmana. Previa la permissió de la primera autoritat eclesiàstica d'aquell bisbat, el nostre Vice-president va poder estudiar els banys aràbics, que són avui en dia convent de religioses caputxines. Es conserven encara en relatiu bon estat. Llur planta és aràbiga, malgrat d'haver estat construïts en el segle XII per gent del país que volgueren imitar els de terres musulmanes; per més que en els procediments no van fer més que obra romànica permor del medi en el qual es trobaren. Llur estudi, acompanyat d'una pila d'il·lustracions i la planta, serà publicat en el pròxim ANUARI. De passada, fou visitat el convent de Sant Daniel, de la mateixa ciutat, important pel seu claustre del XIII^{en} segle, podent-se rectificar en alguns detalls la planta de l'església. També d'aquesta estada a Girona vingué el propòsit de fer un estudi de les muralles de la ciutat, que tanta semblança ofereixen amb les de Tarragona, malgrat d'ésser poc conegudes, perquè, a l'estat actual, es troben mig colgades i amagades entre construccions particulars.

A Girona mateix es van fer gestions per a la ordenació del gran nombre de documents de propietat del Capítol de la Sèu. I aquí entraria de ple el parlar dels treballs que en aquest sentit ha fet la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT en diferents indrets de Catalunya. D'això, però, en donem compte més detallat a la *Memoria* que vam endreçar el 26 de febrer a l'Excma. Diputació responent a la honrosa comanda que ens féu sobre la manera de donar efectivitat al servei de Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. Dels treballs fets d'ençà que l'INSTITUT té a son càrrec la direcció de aquest servei, tal com el primer Concurs d'Arxius, el viatge del President de la Secció a Tortosa, on es van descobrir nous manuscrits a la importantíssima Biblioteca de l'Arxiu Capitular, etc., se'n dona compte detallat en una altra *Memoria* dirigida també a la Diputació.

No ens cal repetir tampoc el que ja és de públic coneixement després de la publicació de les *Memories presentades a l'Excma. Diputació de Barcelona sobre l'Exploració d'estacions prehistòriques i la Conservació i catalogació de monuments*. Respecte del primer d'aquests dos serveis, encarregat igualment a la Secció Històrico-Arqueològica, se'n farà més endavant una nota apart. Mentrestant podem avançar que s'han començat noves exploracions a Capellades i a la Cova de Rialp, prop de Ribes, sota la direcció dels Srs. Lluís M.ª Vidal i Manuel Cazorro, en nom de l'INSTITUT. Una altra missió ha estat encarregada al Sr. Bosch Gimpera, el qual ha fet una exploració, que ha donat excel·lents resultats, per diverses estacions que es troben a la conjunció de les fronteres de Catalunya i Aragó, terme de Calaceit.

Altres localitats catalanes, com Tossa, Vilassar, Centelles, etc., han proporcionat, així mateix, nous descobriments i objectes que vénen a enriquir les col·leccions prehistòriques dels nostres Museus. Des de principis d'any figura ja en el Parc una important col·lecció prehistòrica, en qualitat de dipòsit de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, amb els objectes procedents de les primeres exploracions que es feren a Capellades sota la direcció del citat Sr. Vidal, el qual ens ha fet a mans, darrerament, una *Memoria* sobre les excavacions de Sabadell i formació en aquella ciutat d'un Museu Arqueològic.

Afegirem, per últim, que l'INSTITUT ha seguit de prop la marxa de les excavacions d'Empuries, on el Sr. Puig i Cadafalch ha pogut comprovar la troballa d'un motllo de ceràmica que és un nou indicatiu de la existencia d'un forn; i que, de la mateixa manera, s'ha seguit el curs de les troballes de la Basílica cristiana de Manacor, sobre les quals publicarà un treball, a l'ANUARI vinent, el prevere mallorquí Mn. Joànn Aguiló.

En vigílies ja de celebrar-se el VI^{en} centenari de la mort de Ramon Llull, la Secció Històrico-Arqueològica, que se'n venia preocupant, segons s'ha pogut

veure en altres documents semblants a aquest, ha exposat un pla de commemoració solemniat d'aquella data, essent els Srs. Jordi Rubió i Balaguer i Ramón d'Alòs els encarregats d'expressar el pensament de l'INSTITUT en una *Memoria* que publicarem pel maig d'enguany i que fou endreçada a les nostres Corporacions patronals.

S'ha constituït ja la Comissió que a la *Memoria* s'indicava, composta dels Srs. Rubió i Lluch, Miquel S. Oliver, J. Massó Torrents, Rubió i Balaguer, Ramón d'Alòs, Elies Rogent i Estanislau Duràn; i a la hora en què escrivim aquestes ratlles està molt avançat el treball d'impressió del volum que obrirà la serie dels *Estudis bibliogràfics lulians*, que és l'estudi de l'edició maguntina de Salzinger i de la formació del dipòsit de Munic, amb el catàleg dels manuscrits lulians de Mainz.

En començar el nou any serà un fet la publicació del gran llibre del *Blanquerna*, que s'acaba d'estampar a Mallorca. La Secció Històrico-Arqueològica té la honra d'haver contribuït que una de les millors produccions lulianes transcendeixi al públic per primera vegada en el seu text original, sota tres aspectes: per haver enviat anys endarrera a Munich el Sr. Obrador, qui hi trobà l'únic manuscrit original; haver contribuït a les despeses d'impressió i, finalment, haver proporcionat les fotocopies damunt les quals s'ha fet la reproducció donada a l'estampa.

No caldrà, des d'aquest any, donar compte de les principals adquisicions de manuscrits i impressions, la Direcció de la *Biblioteca de Catalunya* estant encarregada de fer-ho a les planes del seu *Butlletí*. No ens sabem estar, però, de recordar que el 28 d'abril d'enguany s'adquirí el tercer lot dels manuscrits dits *del Papa Luna*, ingressant en tal concepte quaranta-cinc volums, i de fer una excepció en pro d'alguns dels principals donadors. El Sr. Miret i Sans ha continuat enriquint la col·lecció de manuscrits amb la donació d'un pergami de principis del XIV^è segle que conté el *Sermó de Sant Nicholau*, en vers (publicat per ell mateix a la *Revue Hispanique*), i d'uns fulls de música del segle XIII, apart d'una pila d'impresos. L'eminent romanista Prof. Hermann Suchier, pocs mesos abans de morir, va oferir a l'INSTITUT, per una quantitat insignificant, la compra del preciós manuscrit, de propietat seva, del *Libre dels Angels*, de l'Eximènic. Mercès al seu generós desprendiment, fill de la seva simpatia per Catalunya i per l'INSTITUT, hem recobrat una joia literària que ja es podia considerar com a perduda. La memoria del venerable professor de Halle a S. serà sempre beneïda pels catalans.

La perdua del Dr. Suchier ens portaria a parlar, si ja no ho haguéssim de fer a la Crònica de l'ANUARI, d'altres bons amics de Catalunya, morts també enguany: el prof. Ant. Salinas, de Palermo; Giuseppe de Blasiis, de Nàpols;

Joseph Déchelette, de Rouen, caigut en el camp de batalla; en Mistral. Per de moment no fem més que comentar el fet que, en el viatge que amb motiu dels funerals que van tenir lloc a Montpel·lier per l'ànima del patriarca de Provença, el Sr. Puig i Cadafalch hi anà en nom de la Secció Històrico-Arqueològica i de l'INSTITUT en pes, portant-hi també la representació de la Mancomunitat Catalana, ocupant un lloc al cap del dol en aquella funció religiosa memorable, en la qual la llengua catalana va ésser usada en públic parlament per boca de Mgr. Carselade, Bisbe de Perpinyà, potser per primera vegada, en aquella terra, d'ençà dels temps de Jaume *el Conqueridor*.

En acabar aquestes *Memories*, hem de fer vots, Excel·lentíssims Senyors, perquè l'any 1915 que anem a començar, tingui més bon acabament que l'anterior. Sols així podrem desenrotllar sense entrebancs de cap mena l'activitat de l'INSTITUT en ses múltiples atencions, per bé de Catalunya.

Barcelona, 31 de desembre de 1914. — El President, ANTONI RUBIÓ I LLUCH.
— El Secretari, JAUME MASSÓ I TORRENTS.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A L'EXCEL·LENTÍSSIMA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, sobre l'exploració d'estacions prehistòriques.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

La Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, havent rebut la comunicació que en 26 del mes passat li endreçà aqueixa Excma. Diputació, indicant-li haver sigut destinada, en el presupost ordinari d'enguany, la quantitat de dos mil cinc centes pessetes per a l'exploració d'estacions prehistòriques, i fent-li l'honor de demanar son parer abans d'acometre l'estudi i organització de l'esmentat servei, nomenà, en sessió del dia 9 del corrent, una ponència per correspondre a la confiança de l'Excma. Diputació. Els senyors D. Lluís M. Vidal i D. Manuel Cazorro, complint l'encàrrec de l'INSTITUT, han redactat una informació, el contingut de la qual és el següent:

Els que subscriuen, molt honrats amb l'encàrrec que aqueixa il·lustre Junta Directiva de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS s'ha servit confiar-los demanant informació sobre l'organització d'una campanya d'investigacions espeleològiques i prehistòriques a Catalunya, a V. E. tenen l'honor de manifestar, que és tant allò que en aquesta matèria manca fer a Catalunya, igual que en la resta d'Espanya, que bé's pot dir que és realment tasca nova la que s'ha d'empendre, els resultats de la qual no poden menys d'ésser força fructífers per al coneixement dels primers pobladors de nostres terres i de llurs primitives civilitzacions. El poc que s'ha fet en aital sentit ha produït resultats verament sorprenents, que han obert nous horitzons a la ciència prehistòrica. L'estudi de la regió Càntabra, i sobre tot el de la caverna d'Altamira, han sigut una revelació d'una art nova en els començaments de la civilització humana, i encara'l poc que en terra catalana s'ha estudiat ha donat excel·lents resultats. Les coves de Capellades, de Serinyà, de les Gojes, de Carme, i algunes altres explorades a Catalunya, han proporcionat dades importantíssimes per a la prehistòria catalana; que fan preveure que les coves de la vessant catalana del Pirineu no han d'ésser menys interessants

que les més nombroses de la vessant francesa explorades pels savis estrangers. Es per això que creiem amb fonament que's pot emprendre, amb esperances d'èxit, una campanya d'investigacions espeleològico-prehistòriques en les coves de Catalunya, i encara que són moltes les conegudes i aquelles on s'han trobat indicis d'haver sigut utilitzades per l'home en temps primitius, per a començar aquesta campanya creiem convenient proposar: I. Abric Agut, a Capellades, prop de l'estació ja explorada per l'INSTITUT. Els resultats d'aquesta exploració es poden veure en el volum IV de l'ANUARI. D'aquest abric es va començar una investigació preliminar, demostrant l'existència d'utensilis d'època musteriara, amb la particularitat d'haver sigut trobat a una certa profunditat algún indici de paviment bast, sota del qual es trobaràn segurament més restes. I és de notar que precisament sota d'un paviment semblant Mrs. Peyrony i Capitain van trobar l'esquelet d'època musteriara, que és un dels més antics que s'han descobert; i encara que aquesta semblança no permeti afirmar que precisament s'hagin de trobar altres restes humans que serien de gran interès, al menys és un indici per esclarir. A més, en aquesta regió de Capellades es compta amb un personal ja apte i educat per a aquests treballs i amb la cooperació personal del Sr. Romaní, el qual amb tan gran interès vigilà els treballs de l'abric explorat, que porta precisament son nom, com just tribut a sa intel·ligència i desinterès. II. La cova de Rialp, situada prop del pont d'aquest nom, en la vall alta del Fresser, prop de Ribes, on un de nosaltres trobà fragments de ceràmica neolítica, és també digna d'una exploració metòdica, i la seva situació a la vessant del Pirineu pot fer-la sumament interessant. III. La cova de Llorà o de la Palomera, a la vessant del Puig Bolés, en el terme de Llorà (Girona), de gran extensió, en l'entrada de la qual hem trobat, en una petita excavació, ceràmica de l'edat dels primers metalls, constitueix un altre objecte interessant d'estudi. IV. La cova d'Os, prop de Balaguer, també en part explorada per un de nosaltres, té interès pels restes que s'hi han trobat de ceràmica neolítica, i és probable que una exploració més detinguda els donés més antics.

Al mateix temps que s'exploren successivament i segons l'ordre consignat, les esmentades coves, convindria recollir les notícies, avui disperses, de tantes altres com n'hi hà a Catalunya, i de les estacions prehistòriques, monuments megalítics i troballes d'objectes d'aquestes remotes èpoques, preparant així la formació d'un inventari que fos més endavant el fonament dels estudis prehistòrics en la nostra terra. Aquests són els treballs que amb caràcter preferent creiem que's poden emprendre destinant-hi una modesta consignació, amb la seguretat que han de proporcionar bons resultats per al coneixement de les èpoques primitives de la nostra civilització. Aquesta savia Corporació però, amb el seu il·lustrat criteri, resoldrà allò que cregui preferible. — Déu vos guardi molts anys. — Barcelona, 5 de Febrer de 1914. — LLUIS M. VIDAL. — MANUEL CAZURRO. — Senyor President de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

Aquesta informació va ésser llegida i aprovada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, en la sessió celebrada el dia 16 del corrent, acordant-se enviar-la a Vostra Excelència, complint així l'encàrrec amb que va honorar-nos l'Excma. Diputació. — Déu vos guardi molts anys. — Barcelona, 19 de febrer de 1914. — El President, ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — El Secretari, MIQUEL S. OLIVER.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A L'EXCEL·LENTÍSSIMA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric.

Cum ex preteritorum coniectura, ipsa rerum experientia, magistrum se nobis exhibeat.

Pere'l Cerimoniós al disposar, en 1359, la construcció d'un edifici per a l'Arxiu de Càller.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

La Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS va rebre d'aqueixa excel·lentíssima Diputació l'ofici de 29 de gener d'enguany, donant compte d'haver-se destinat la quantitat de tres mil pessetes per auxiliar la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'in-

terès històric, i demanant, abans de començar l'estudi i organització de l'esmentat servei, el parer de dita Secció de l'INSTITUT. Aquest, per a correspondre a la distinció i confiança de l'Excma. Diputació, va encarregar als que subscriuen que redactessin una informació, el text de la qual és com segueix:

La veneració i cura dels arxius, tant civils com eclesiàstics, ha estat un fet molt general i constant a Catalunya. Moltes vegades la bona voluntat d'un particular o la iniciativa d'un arxiver, per sí soles, han produït la reorganització i aprofitament d'un d'aquells dipòsits sagrats de l'activitat pretèrita de la nostra nacionalitat. No cal sinó recordar l'empresa extraordinària d'En Pròsper de Bofarull a l'Arxiu de la nostra Corona i les, no per més modestes menys lloables, per exemple, dels senyors Leonci Soler i March i Joaquim Sarret a l'Arxiu Municipal de Manresa, etc. És una satisfacció especial el poder recordar també aquí el cas d'alguns benemèrits erudits catalans, que, exercint llur ministeri sacerdotal en poblets insignificants, tingueren, ja fa molt de temps, el pensament de l'alta conveniència de recomanar i desenrotllar la reorganització i conservació dels arxius locals, publicant treballs en aital sentit. És un dels primers que ací cal recordar, Mossèn Llorenç Sallent i Gotés, qui en la monografia de *Sant Joan de Matadepera* (Barcelona, 1897), dedicà una part a tractar de l'ordenació de l'arxiu d'aquella parroquia i a explicar la manera com ho havia portat a efecte. Figura també molt dignament al seu costat Mossèn Antòni Vila i Sala, qui ha donat a llum una Memòria titulada: *Els Arxius parroquials, la seva importància, ordenació, classificació i catalogació dels seus documents* (Manresa, 1912). Aquest laboriós i digníssim clergue pot ben dir-se que ha predicat amb l'exemple, havent esmerçat llarg temps en l'ordenació i exploració detinguda dels molt importants arxius parroquial i municipal de la vila de Santpedor. Per últim, en la impossibilitat de citar-los tots, hi ha que fer una menció molt meritoria i especial, per la quantitat i qualitat dels seus treballs, de l'arxiver del preuat dipòsit de la Seu barcelonina, Mossèn Josep Mas, qui, alligonat per l'exemple i l'estímul del gran Caresmar, ha despès sos cabals amb veritable abnegació, per a publicar una important sèrie documental de dit Arxiu, amb el títol de: *Notes històriques del Bisbat de Barcelona* (nou volums fins avui). Altres vegades la iniciativa de millorar la conservació ha sortit de la mateixa corporació o entitat propietària de l'arxiu, devent fer-se esment, en aquest concepte, del colossal esforç realitzat a les darreries del segle XVIIe pel Gran Priorat de Catalunya, en mans llavors de l'enèrgic Baltasar Sayol, reorganitzant no solament el grandios dipòsit documental dels Hospitalers Catalans, sinó encara salvant per a la història patria tota la part de pergamins del Temple que, poc després de l'extinció d'aquesta ordre militar, havien entrat a l'arxiu de l'Hospital de Sant Joan. Això ha permès que d'antic nostres historiògrafs hagin pogut utilitzar fàcilment l'excel·lent riquesa documental que conserva Catalunya. Bé pot dir-se que des d'En Carbonell a les darreries del segle XVe i de mestre Diago a les del XVIe, nostres arxius han estat les dues inagotables dèus dels estudis històrics. El segle XVIIe oferí tot un estol d'insignes investigadors, posteriors al gran Zurita, que tragueren d'aitals dipòsits materials abundantíssims. L'Andreu Bosch, en Jeroni Pujades, el bisbe Marca, el degà Montcada, En Monfar, en Felú de la Penya, etzètera, treballaren amb delit, deixant encara tasca inacabable per als historiadors dels segles següents; En Finestres, En Capmany, En Sans i Barutell, els PP. Ribera, Pasqual, Caresmar i Villanueva, els autors de l'*Espanya Sagrada* i tants d'altres dels temps presents que no esmentem per por de caure en omissions.

Un dels firmants d'aquesta informació, ja ha fet observar en altra ocasió que l'esperit històric ha estat sempre latent a Catalunya, i que la nostra producció en aquest concepte té una característica ben dibuixada. Cap altra regió d'Espanya ha produït un moviment històric tan important com el nostre. Ha estat moltes vegades com un impuls popular o plebiscitari, un miracle d'activitat realitzat per la força d'una gloriosa tradició nacional, que té a demés les seves arrels en una riquíssima sèrie d'arxius locals de tota mena.

Però encara que molt feconda i multiforme aquesta producció històrica, ha deixat tan gran nombre de materials per a explotar, que és ben digna de lloança la iniciativa que ara pren l'Excel·lentíssima Diputació de protegir el coneixement i investigació dels arxius. És una nova orientació, que aquest INSTITUT s'havia ja avençat a assenyalar, coneixedor dels fruits que hauria necessàriament de produir, i comptant sempre amb la cooperació moral de les Corporacions posseïdores dels arxius, les quals constantment han contribuït a l'èxit de les nostres missions. L'INSTITUT, sabent la valua de l'arxiu de la parroquia de Bagà, cap de la pirinenca baronía de Pinós, formada en els temps carlovingis, va confiar una missió especial a Mossèn Serra i Vilaró, per a estudiar i extractar

la documentació indicada. Igual cosa està practicant ara Mossèn Joàn Masdeu amb l'arxiu de l'antic cenobi de Sant Joàn de les Abadesses, i si bé era més conegut i explotat pels historiògrafs l'arxiu del Capítol de la Seu d'Urgell, no va dubtar gens en subvencionar a Mossèn Pere Pujol per fer l'estudi i extracte del grandíós Cartoral, compost de prop de dos milers d'escriptures, extrets que ja obren en poder de l'INSTITUT i que són consultats amb freqüència pels erudits.

Igualment aquest INSTITUT ha esmerçat les seves energies per a contribuir a l'estudi i catalogació dels manuscrits catalans que's guarden en les grans biblioteques estrangeres; així, alhora que encarregava les missions esmentades en arxius de la nostra terra, comissionava al malaguanyat lulista don Mateu Obrador perquè estudiés el ric fons de manuscrits lulians de la Biblioteca de Múnic, i recentment subvencionava a don Jordi Rubió i Balaguer perquè catalogués els que's conserven al petit lloc d'Innichen (Tirol), en una Biblioteca gairebé tant desconeguda com rica en obres de Ramón Lull. L'acord pres ara per nostra Diputació Provincial consignant una quantitat especialment destinada a aquests treballs, permetrà donar-los major intensitat i emprendre'ls en dipòsits més inexplorats i copiosos, i, per consegüent, procedir segons un pla més ampli i amb major unitat orgànica.

Entre els arxius que per llur antiguitat, importància de les entitats posseïdores i reduïdes investigacions que s'hi han practicat fins ara, mereixen sens dubte la preferència a l'emprendre's llur estudi o investigació metòdica i completa, figuren en primer terme els dels capítols de les Seus de Girona, Lleida i Tortosa. En ordre secundari no manquen tampoc arxius parroquials i municipals que donarien segurament abundós fruit per a l'història de les institucions locals i de les costums medievals. La parroquia de Santpedor, entre moltes altres, se compta en aquesta classe, i per via d'exemple, car no és possible presentar en aquesta informació una llista completa, esmentarem sols entre els molts municipis que conserven en gran part llur documentació antiga, els de Puigcerdà, Cervera i Vich.

Els arxius notariaus poden posar-se a continuació dels esmentats en punt a interès històric i a prometre collita remuneradora del treball esmerçat en estudiar-los, concretant-se, emperò, la investigació als manuals anteriors al segle XVIe. Amb posterioritat al dit límit, la tasca resultaria interminable i de poca importància, tant per a la història jurídica com per a la político-social. Una comprovació de les indicacions que acabem de fer l'ofereix l'arxiu notarial anomenat de la *Curia Fumada*, a Vich, del qual darrerament han estat publicades col·leccions nutridíssimes de notes d'alt interès, tretes de manuals dels segles XIIIe i XIVe, i que presenten noves inèdites no sols de les arts i oficis a Vich en dit temps, sinó encara del comerç amb Marroc i Tunís, de la compra-venda d'esclaus, de les relacions feudals i del domini dels castells en la Vegueria d'Ausona. Ben recent és altra prova donada per l'inoblidable Mossèn Segura, al presentar al Congrés històric dedicat al rei En Jaume I, l'estudi d'un sol manual notarial del segle XIIIe, rublert de noves interessants per a les costums privades i per a les relacions jurídiques.

Altra tasca interessant fóra la de seguir el rastre de les col·leccions documentals dispersades a conseqüència de les transformacions socials i polítiques. Ens referim principalment als arxius d'antics convents extingits. Dels dipòsits d'alguns d'ells s'incautà'l Govern aleshores, disposant que fossin centralitzats en l'Arxiu Històric Nacional. Així hi anaren a parar, com ja és sabut, col·leccions tan importants per a la nostra història com les de Poblet i Santes Creus. Però encara'n queden d'altres escampats per diversos indrets de Catalunya, dels quals seria molt convenient tenir-ne un inventari de conjunt que servís d'orientació per a successives investigacions. Aquesta profitosa tasca podria donar-nos el plànol de la distribució topogràfica actual dels antics arxius de les ordres religioses mig-evuls a Catalunya i de fóra d'ella, de gran interès per a l'estudi de la nostra antiga cultura catalana llatina.

Els exemples esmentats refermen també l'opinió dels subscrits, que per a convertir en obra veritablement positiva i profitosa la nova iniciativa de l'Excma. Diputació, no deu limitar-se nostra tasca a obtenir dels delegats o persones subvencionades a l'efecte, descripcions i relacions de l'estat i contingut dels arxius, sinó a fer nutrides i ordenades col·leccions d'extrets de documents, de cartorals i de manuals, apuntant en ells totes les particularitats interessants, els noms geogràfics i personals, i altres detalls que, al bon judici del pensionat, ofereixen matèria històrica. L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, abundant en aital criteri, ha disposat en la forma citada les investigacions de Mossèn J. Serra i Vilaró, Mossèn Pere Pujol i Mossèn Josep Masdeu, a Bagà, Seu d'Urgell i Sant Joàn de les Abadesses. Poc resultat donaria saber lo que conté *grosso modo* un arxiu de difícil accés, si després els erudits no poguessin entrar a trelladar o extractar els documents i no tinguessin a llur lliure disposició, en un establiment com l'INSTITUT, les col·leccions d'extrets suficients.

Paral·lelament an aquesta tasca d'exploració i investigació, creu l'INSTITUT que no s'hauria de deixar abandonada la d'ajudar la millor instal·lació material dels arxius que ho necessitessin, i que de resultes de les poques condicions que per al treball del públic presenten, molt sovint solen ésser de difícil accés. D'aquesta manera, no sols s'estimularia la formació d'escoles històriques locals, que per fortuna tant abunden ja en la nostra terra, sinó que's condicionaria la llur actuació amb el sentit de severa imparcialitat i parsimonia en el judici que la investigació directa de les fonts imposa.

No és tan rica Catalunya, desgraciadament, en Biblioteques de manuscrits com ho és en arxius. L'ésser tan fàcil i temptadora la seva desarticulació paulatina, i el somni de cobdícia que sol apoderar-se dels posseïdors de codis, va disminuint de dia en dia el nostre cabal bibliogràfic. Això no fóra tan fàcil si tinguéssim l'inventari, encara que sols fos aproximat, dels mateixos. Per aquest motiu creiem d'immediata conveniència la preparació del catàleg general dels manuscrits de les Biblioteques catalanes. Deixant apart els fons de les Biblioteques provincials més conegudes, queden plenes de sorpreses les eclesiàstiques; des del P. Villanueva no ha tornat a ésser intentada metòdicament la llur exploració, i és de creure que un nou viatge literari a les esglésies de Catalunya, donaria lloc a troballes molt importants.

A Girona, a la Seu d'Urgell, a Vich, a Tortosa, hi hà inestimables tresors, sols coneguts d'uns pocs iniciats, i ningú sab lo que pot aparèixer encara. Recordi's l'exemple de Tortosa: el P. Denifle, en una curta estada que hi va fer, dressà un catàleg en el qual, per primera vegada, es donaven a conèixer cent quaranta set codis, alguns d'ells únics per llur contingut, que havia trobat, segons propia confessió, en l'estat més deplorable. Doncs bé, en el mateix arxiu descobria darrerament el P. Josep M. March, altres vuitanta manuscrits, dels quals va fer menció accidentalment en un estudi publicat en l'ANUARI 1908 de l'INSTITUT.

La ciutat de Girona és un centre d'antics arxius, que fa esperar gran collita de les investigacions en sentit històric. Solament el Capítol de la Seu compta ja amb tres diferents dipòsits, instal·lats tots en l'edifici grandios d'aquella catedral. En l'arxiu anomenat del *Secretariat* hi hà, ultra els llibres d'acords i altres registres ja indicats pel P. Villanueva en el volum XII del *Viaje literario*, el gran Cartoral amb el nom de *Llibre Verd*. Bona part dels documents d'aquest foren extractats per l'historiògraf gironí En Grahit i Papell i publicats a la *Revista Històrica*, anys 1879 i 1887, que sortia a Barcelona. Seria convenient repassar i completar el treball d'En Grahit. També hi hà al Secretariat l'interessant i utilíssim *Index Taberner o Repertori den Pontich*, en quatre volums en foli, on per ordre alfabètic de matèries se comprèn un nombre colossal de noves històriques, no sols d'història eclesiàstica, sinó encara civil, tretes dels documents inèdits. No cal indicar que seria altament convenient la copia i publicació d'aquesta obra, composta en la primera meitat del segle XVIIIe. Es pot dir que amb ella tindriem en la lliure circulació dels erudits catalans, la flor de la documentació del Capítol gironí.

El segon dels arxius de la Seu és el *Capitular*, on, com ja indica el P. Villanueva, són guardades les escriptures originals, comptant-se per milers els vells pergamins, a partir de la X^{na} centuria. El principal treball en aquest dipòsit consistiria en esbrinar quins dels documents anteriors al segle XIVe no foren transcrits en el *Llibre Verd* o Cartoral ja esmentats, i fer un extracte suficient dels no transcrits, anotant fidelment els noms geogràfics i personals, i les particularitats interessants a l'edificació, costums o llengua. I sobre aquest darrer punt devem advertir que aquí seria on deuria investigar-se amb tota cura l'existència d'antics textos de llengua catalana, de pergamins en tot o en part escrits en nostra parla propia, recollint materials inèdits i raríssims per formar un jorn el Corpus històric de la llengua catalana, el primer monument que estem obligats a aixecar a la gloria del nostre *patrius sermo*. Aquest arxiu, instal·lat a l'ala nord o forana del claustre de la Catedral, ha estat molt poc explotat fins avui pels historiadors.

El tercer dels arxius de la Catedral, dit de la *Theca*, allotjat sobre la capella anomenada del Corpus, conté els llibres de tresoreria i documents de despeses i comptes molt antics. Ofereix segurament sorpreses en punt a obres d'edificació del propi temple i a indicació d'objectes i preus. Una exploració en aquest dipòsit seria també molt convenient.

Depenent del Bisbe hi hà a Girona l'arxiu de la Curia episcopal, on se guarden el famós *Cartoral de Carlesmany*, del qual ha publicat un copiós índex el Sr. Botet i Sisó, i altre Cartoral anomenat *Llibre de rúbriques colorades*, que ve a ésser la continuació de l'anterior, encara que té transcrits alguns documents del període que comprèn el ja citat de *Carlesmany*. Conté també bon nombre de

pergamins, quasi mai examinats. Ateneït a l'interès històric del *Llibre de rúbriques colorades*, hi havia hagut en temps del bisbe Sr. Sivilla el propòsit, no realitzat malauradament, de publicar-lo.

En l'ordre civil hem d'esmentar també a Girona dos notables dipòsits documentals. A l'Arxiu municipal es troba un Cartoral poc explotat, en tres volums, anomenat *Llibre Verd*, *Llibre Vermell* i *Llibre Groc*, on són transcrits, per ordre cronològic, tots els privilegis reials donats a la ciutat des de la unió de Catalunya i Aragó. Fóra de moment molt útil formar extrets de tots els anteriors a la mort de Jaume I, puix per als posteriors seria suficient una petita nota amb la data, per trobar-los en els registres de l'arxiu general de la Corona d'Aragó. L'arxiu municipal té col·leccions d'actes, ja més examinades i utilitzades pels historiadors i un bon nombre de pergamins a estudiar.

Finalment, a l'*Hospici* o Casa de Beneficència, instal·lada en el barri del Mercadal i depenent de l'Excma. Diputació Provincial, existeix un ric arxiu, civil en part i en part eclesiàstic, compost de milers de pergamins, procedents de l'antiga Pia Almoina, i altres fundacions benèfiques, que passaren a l'Hospici a l'ésser agregades a aquestes dites fundacions en el segle XVIIIe pel bisbe Sr. Lorenzana. Repetim aquí l'advertència feta respecte de l'arxiu capitular, a saber, que la investigació pot interessar tant a la història com a la formació de la nostra llengua.

Encara que és molt difícil donar regles clares i concretes sobre la manera d'arreglar, classificar i mantenir els arxius secundaris, i de descobrir, aprofitar, descriure i extractar la documentació d'interès històric, perquè la principal condició és la fina flair de l'investigador o de l'arxiver, o la seva erudició i penetració del sentit històric, ens atrevim a establir, a més de les que han estat fetes abans al parlar de determinats arxius, algunes indicacions o normes, les quals, encara que fetes sense cap intent de sistematització científica, creiem que, en la majoria d'ocasions, s'haurien de tenir presents: 1.ª Si el document és de molt d'interès i en perill de perdre's o d'esborrar-se, se traurà copia literal i sencera, transcrivint també tot el cap i final del *trasllat*, en el cas de tractar-se d'una escriptura no original; 2.ª Si el document no té un interès extraordinari i els de la seva classe són abundants a Catalunya, se n'haurà de fer no més un extret, transcrivint, però, literalment tota clàusula, fórmula o frase notable, nova o poc coneguda; també serà transcrita fidelment la data sencera; i en quant als noms personals i geogràfics, se tindrà cura de copiar-los exactament tots, sense fer-ne traducció, per vulgars que siguin; 3.ª Tot document escrit en llengua catalana, encara que ho sia no més parcialment, si és anterior al segle XIVe, deurà copiar-se complet i amb gran cura, senyalant les abreviatures o sia subratllant les lletres suplertes, posant entre signes interrogants les paraules dubtoses o mal llegibles, i marcant amb una ratlla vertical la fi de cada línia del text original; 4.ª En cas de tenir-ne facilitat, convindrà la reproducció fotogràfica dels documents interessants de que havem parlat abans, i encara d'aquells que presentin una autenticitat discutible; 5.ª No oblidar en cap cas d'indicar la signatura o fons del document i l'arxiu on radica; i a tal efecte, en tota documentació d'arxiu no classificat o registrat, serà precís començar per l'ordenació cronològica, i en certes ocasions, lo que seria preferible, l'ordenació per matèries o per cases senyoriales o religioses, o per qualsevol altre aspecte, anant marcant cada document amb un número d'ordre i amb el nom o número del feix, armari o col·lecció a que pertany; 6.ª Les fulles de còpies i d'extrets és convenient uniformar-les en lo possible, en bon paper de fil o sia de barbes, escrivint en forma apaïsada, o sigui en sentit horitzontal, amb un mínim de mides de 28 x 23 centímetres, indicant al cap, en l'angle dret, la data de l'escriptura, i si l'investigador o l'arxiver coneix la reducció de dates antigues al sistema modern de comptar el temps, senyalarà al costat dita reducció. La signatura del document la indicarà al peu de la fulla. Subratllarà en dits extrets tots els noms personals i geogràfics, i tancarà amb virgules tots els fragments transcrits literalment. Si li convé donar una numeració general als fulls de còpies o extractes, la posarà al cap de dalt amb llapis; 7.ª L'investigador o arxiver no deurà menyspreuar cap fragment de pergami o paper que contingui poesies o qualsevol escrit literari, fent-ne transcripció completa, i si és possible, la reproducció fotogràfica; 8.ª Acompanyarà, a l'acabar la tasca, una Memoria explicativa del fons documental o de l'arxiu examinat o reorganitzat, manifestant sa opinió sobre la importància d'aquella col·lecció i com pot ésser millor conservada. Dita Memoria s'haurà d'endreçar a l'Excma. Diputació Provincial o an aquesta Secció de l'INSTITUT, si així ho determina la Corporació patrocinadora, abans de complir-se l'any del terme de la missió confiada.

A continuació d'aquestes manifestacions i indicacions generals, sols ens resta assenyalar concretament la tasca en que creiem s'hauria d'esmerçar la citada quantitat de tres mil pessetes consignada per aquesta Excma. Diputació en l'exercici present. Emperò com que no es pot fixar per

endavant l'import exacte dels treballs, marcarem una prelació, pot-ser excessiva, que podria seguir-se fins a l'acabament de la consignació. En tal concepte, estimen els subscrits que, en primer terme, s'haurien de verificar les missions en els arxius dels Capítols de les Seus de Girona i Tortosa, i en l'arxiu de protocols del Col·legi Notarial de Barcelona per la documentació anterior al XVI^{en} segle; i pel cas de sobrant de la quantitat o de dificultats oposades a la investigació d'aquells dipòsits — per efecte de la qual cosa s'ofereix l'INSTITUT a sol·licitar de les respectives entitats o corporacions propietàries dels arxius, els deguts permisos, que segurament s'obtindrien, conegut el sentiment patriòtic i l'anel de fomentar la cultura que sempre han demostrat els Prelats, Capítols Catedral, Rectors, Col·legis Notarials i Ajuntaments, — es podrien emprendre els treballs en l'arxiu capitular de la Seu de Lleida i en el departamental dels Pirineus Orientals.

Creuen els subscrits deixar així contestada la consulta amb que l'Excma. Diputació ha honrat l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, i acaben expressant son desig de que la nova direcció, assenyallada i protegida, entre les moltes que la Corporació patrocina, tingui una acció continuada, única i segura manera d'obtenir resultats millors i més positius. L'Excma. Diputació, emperò, en son alt criteri, resoldrà ço que estimi més oportú.

La qual cosa tenim l'honor de comunicar a V. E. en nom i representació de la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT, després de llegida i aprovada per aquesta la informació transcrita. — Deu guardi molts anys a V. E. — Barcelona, 26 de febrer de 1914. — ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — JOAQUIM MIRET I SANS.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A L'EXCEL·LENTÍSSIMA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, sobre la conservació i catalogació de monuments.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

La Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, s'ha fet càrrec, amb el major deteniment, de la consulta que V. E., en nom de la Diputació de Barcelona, s'ha servit traslladir-li en comunicació del dia 13 de febrer corrent. A fi de deixar complida tant patriòtica comanda i en agraïment de la honra que ella suposa per a aquesta Secció, tenim el gust de posar en mans de V. E. la següent Memoria sobre conservació i catalogació de monuments.

Cada dia es més gran l'atenció dels Estats, en tot ço que fa referència a la conservació del seu patrimoni artístic. Importants organismes administratius existeixen exclusivament dedicats a aquest objecte; nombroses lleis han sigut promulgades, per a determinar els principis d'actuació i fixar procediments; fortes quantitats són consignades en presupostos per a protegir l'art del passat. A l'afinar-se les civilitzacions, creix l'esment per mantenir en bon estat les obres artístiques i evitar la llur exportació. En un principi sols se vigilaven oficialment les produccions famoses: grans monuments arquitectònics, pintures i escultures de mèrit extraordinari. Avui, tot ço que té un valor artístic, per humil que siga, és amparat. Conservació material, defensa, prohibició que surtin de la patria els tresors artístics. Vetaquí'ls fins que, d'acord amb els pobles cultes, hem de voler perseguir intensament a Catalunya. Per obtenir-ho, és indispensable organitzar degudament el servei de conservació i catalogació de monuments. Monuments megalítics i terrenys que contenen estacions prehistòriques; edificis complets o en ruïnes; fragments de construccions antigues; objectes nobles de tota naturalesa, s'han de compendre en la protecció.

I. — NECESSITAT DEL SERVEI

S'enrunen el castell, l'església, l'antic casal, abandonats. Sovint construccions interessants, amb obres de reparació mal enteses, sofreixen alteracions que destrueixen el seu caràcter. Altres vegades, la transformació de poblacions, feta amb criteri purament utilitari, és motiu que desapareguin notables conjunts d'edificis o elements artístics. Prevenir l'enrunament que ocasiona l'acció

del temps, i evitar la destrucció produïda per la mà de l'home poc escient, han d'ésser els medis principalment empleats per la conservació dels monuments. Amb pocs recursos, fàcilment poden conservar-se les construccions arquitectòniques. N'hi ha prou, moltes vegades, reforçant a temps els fonaments castigats per l'aigua, arreglant una teulada, rejuntant les pedres o l'esquerda d'un mur. L'església del monastir de Sant Cugat del Vallès, s'ha salvat de la ruïna, sospedrant senzillament els fonaments. Uns tirants de ferre i les aigües de pluja ben aconduïdes, mantindrien fermes, amb cost insignificant, les voltes i la cúpula sobre trompes còniques del Miracle de Tarragona, avui en estat crític. No s'hauria pogut malmetre amb dinamita Sant Pere de Roda, si un barrat de fusta hagués guardat ses portes. En altres ocasions convé solament treure elements, tornar les coses al propi ésser. Moltes voltes romàniques i gòtiques pateixen, per tenir la coberta apoiada en pilars assentats sobre d'elles, en lloc d'encavallades. Finestrals gòtics, tapiats de casals i masies, lluirien novament el seu esplendor netejant els calats. Molts campanars guanyarien extraordinàriament foradant novament els arcs cegats. Causa important de destrucció dels edificis i de ço que contenen és la deixadesa en la conservació de les teulades. Pocs anys fà, la petita església de Sant Miquel de Terrassa sofrí greument per aital motiu; el retaule dels Sants Metges de l'Huguet va perdre molt. Nous teulats garantirien la vida de molts monuments; amb ell s'ha salvat Poblet. Una vigilància constant, una acció tècnica perseverant, intel·ligent, mantindrà en perfecta conservació, amb reduïts medis econòmics, nostres monuments i edificis d'interès. El retaule gòtic perd la vivesa dels seus colors en la capella humida. Mobles, objectes d'indumentaria i d'orfebreria, són en gran nombre destruïts pel descuit en conservar-los, o malvenuts a l'antiquari. Cuidar de l'instal·lació, preparar lleis protectores que evitin l'exportació, és lo que pertoca fer, amb urgència, respecte les antiguitats mobles. Corrent Catalunya, hem trobat la soperba creu processional bisantina arrambada en un recó de cambra; el drap mortuori gremial de vellut, brodat amb sedes i or, del segle XVe, en un armari aon se florí. S'ha de procurar que les antiguitats que encara posseïm, siguin guardades dignament en llocs fàcilment assequibles als visitants i que posseïxin les convenientes condicions de seguretat. La formació de col·leccions i museus per part dels Municipis i de l'Església, fóra un gran medi per mantenir en bon estat les antiguitats i facilitar el seu coneixement i estudi. Objectes valiosíssims, trobem de cop i volta en llogarets insignificants, record d'esplendors i riqueses que foren; museus comarcans i diocesans els podrien aplegar i donar apropiat acolliment. Fomentar, subvencionar, la formació d'aquests museus, fóra lloable. Mes això no serà prou. És precís evitar el mercadeig, el saqueig de que som víctimes. Creix cada dia la persecució; la requisa que fan els antiquaris és continuada. Des que fou dut al estranger l'antipèndi de Sant Cugat del Vallès, de fusta tallada, recobert amb planxes de metall i decorat amb pedreria, obra del segle XIIIe, fins avui que un nord-americà intenta comprar les taules gòtiques dels Pellaires, l'èxode d'obres d'art català antic no ha sofert interrupció. Fins pedres s'emporten; les sepultures dels comtes d'Urgell, a Bellpuig de les Avellanes, en són exemple.

II. — ANTECEDENTS

Una intervenció oficial, una vigilància i legislació, d'acord amb la establerta en altres països, se imposa. Base de la tasca a fer, treball preliminar indispensable, és la catalogació, l'inventari escrit i gràfic de nostres monuments, comprenent-hi construccions i objectes artístics. Aquests catàlegs són el Registre de la propietat artística, font de coneixement, garantia d'existència i conservació. Estats estrangers, ens ofereixen de l'actuació a seguir, lliçó i exemple. A França, la *Comissió de Monuments històrics*, creada en 1837, ha cuidat de la classificació dels mobles i immobles artístics, havent-se publicat en 1900 una llista detallada; la mateixa Comissió posseeix un arxiu de clixés valiosíssim, del qual el públic pot obtenir-ne proves; un catàleg ben editat facilita les adquisicions. Àustria ha publicat l'obra *Oestereische Kunst Topographie*; inventari complet de l'art del país, profusament il·lustrada amb plans, fotografies i reproduccions de gravats antics, filla de molts anys de preparació. Conté des dels més monumentals edificis, fins a les més insignificants obres d'arquitectura popular; s'hi troben vistes generals de poblacions, d'esglésies i castells, carrers i places, interiors de cases, detalls d'esgrafiats de fatxades, pintures murals, retaules, imatges de talla, mobles, ferros forjats, bronzos, ceràmiques, altars, detalls d'esculptura decorativa, vidrieres, ornaments litúrgics, monuments i objectes prehistòrics. Cada volum porta un pla geogràfic de la regió a la qual fa referència l'inventari. La «Biblioteca de Catalunya» posseeix alguns volums d'aquesta obra. Alemanya ha publicat llibres semblants. En nostra Biblioteca poden estudiar-se les obres *Die Bau und Kunstdenkmäler* i *Die Kunstdenkmäler*. És notable en elles la secció referent a troballes

arqueològiques procedents d'excavacions; plans minuciosos precisen els llocs i naturalesa dels descobriments. Fins al Japó s'ha fet la catalogació del tresor artístic nacional. En una obra, suara publicada, sobre l'art de la Xina i el Japó, deguda a l'espanyol Fenellosa, s'hi fa constar que aquest va tenir gran part en la confecció de l'inventari de les obres d'art existents en els temples budistes, treball fet en els anys 1886 a 1889. Espanya, per Reial Decret del Juny de 1900, va disposar la «catalogació completa i ordenada de les riqueses històriques o artístiques de la nació». Mes l'organització fou tal, que és difícil que s'obtinguin els resultats. Una sola persona que havia d'anar passant d'una província a l'altra, fou encarregada de la feina pel consell de la Reial Acadèmia de Sant Ferran, perquè hi hagués unitat en el treball. Prompte, abans de dos anys, vingué la rectificació d'un criteri que hauria exigit segles per l'inventari. Fou ampliat el nombre de persones, fixant el temps d'un any per a formar el catàleg de cada província, l'original del qual s'havia d'entregar «puesto en limpio y encuadernado». El Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, té alguns volums recollits. No és, amb tal esperit i sistema, com la catalogació de monuments ha d'ésser feconda en resultats. De rès serveixen els inventaris sense organismes apropiats que fassin d'utilitat sa aplicació; d'altra part, en un any és impossible cloure una obra que exigeix continuades ampliacions i depuració. Itàlia és el país capdavanter en legislació i organització referent a antiguitats. Quaranta set intendències, dependents del Consell superior de Belles Arts, establert a Roma, tenen cura del servei. Personal apte fa continuades excursions, prenent nota de tot allò que té valor artístic per a l'inventari; observen l'estat de conservació i els perills que's presenten. Si sobre d'una tela hi bat el sol, si un monument indica'l més petit inici de ruïna, aviat ve'l remei. Auxiliar valios dels inspectors oficials són els delegats, nomenats entre les persones més il·lustrades de cada localitat, per comunicar notícies. La limitació del dret de propietat en favor de la col·lectivitat, és necessària per la conservació del patrimoni artístic nacional. A Itàlia, la propietat de les antiguitats, se troba condicionada, com en cap altre país del món. Les obres d'art pertanyents a l'Estat, províncies, municipis i persones morals d'ordre civil i eclesiàstic, són inalienables a l'estranger; sols se permeten vendes i canvis dins del país. Les obres d'art particulars de singular mèrit artístic o històric, no's poden vendre sense autorització de l'Estat, el qual té'l dret preferent per adquirir-les i, en certs casos, expropiar-les. Els monuments de propietat privada i ruïnes classificades, no poden destruir-se ni restaurar-se sense autorització; els municipis han de respectar-les al reformar les poblacions. L'Estat pot fer excavacions aon cregui convenient, aplicant als terrenys l'expropiació per causa d'utilitat pública. França (nova llei sobre'ls monuments històrics, 31 Desembre, 1913), Alemanya, Anglaterra, Àustria-Hongria, Països Escandinaus i altres Estats, han promulgat lleis orientades en el sentit exposat. La catalogació, ja d'anys començada, ha sigut en molts països un element auxiliar valios, per l'aplicació de les disposicions legals.

Espanya amb la llei d'Excavacions i el Reglament corresponent (1912), ha donat un bon pas respecte a legislació protectora del monuments. Se declara il·licita la destrucció d'antiguitats i ruïnes. L'Estat se reserva el dret de fer excavacions aon cregui convenient, delegant facultats en corporacions; reglamenta concessions als particulars. En cas de venda d'antiguitats, estableix els drets de tanteig i retracte a favor de l'Estat o delegacions, si bé en termes excessivament curts. Encarrega a la Junta Superior d'Excavacions, la formació d'inventaris de monuments i antiguitats. No és això tot lo convenient; manca encara prohibir l'exportació de les obres propietat de les entitats civils o eclesiàstiques, però'ls principis legals establerts tenen quelcom d'apreciable.

La cultura del poble ha d'ésser el principal factor per a la conservació dels monuments. Mes, fins allí aon és major la il·lustració, l'acció de l'esperit públic respecte del particular actúa d'una manera passional, intermitent. Cal una organització oficial, que amb constància i mètode treballi. Tenim a Espanya lleis; l'organització necessària per obtenir la seva completa eficàcia, no existeix.

III. — ORGANITZACIÓ

Del que hem exposat se dedueixen fàcilment els principis d'organització, convenients a Catalunya per l'establiment del servei de conservació i catalogació de monuments. La limitació dels recursos disponibles s'haurà de tenir ben present.

En resum, entenem que és d'absoluta necessitat l'organització del servei. La Conservació tindrà'ls següents objectes:

- I. Mantenir en bon estat el patrimoni artístic nacional;
- II. Evitar restauracions inconvenients.

La Catalogació's proposarà:

- I. Facilitar els estudis històrico-arqueològics;
- II. Preparar les lleis protectores que evitin l'exportació;
- III. Publicar amb reproduccions gràfiques l'inventari de l'art català.

Personal encarregat del servei. El Director del servei convindrà que sigui arquitecte amb coneixements especials de la història de l'art català. El personal auxiliar haurà de saber dibuix lineal, perspectiva i fotografia. Seria també útil que n'hi hagués d'intel·ligent en arqueologia i bibliografia.

La provisió del càrrec de Director podria efectuar-se per concurs, on se presentés una Memoria referent al servei a desenrotllar i estudis publicats o inèdits relacionats amb la mateira. Els càrrecs d'auxiliar es podrien proveir, previs exercicis.

El primer treball que convindrà fer, serà reunir tots els elements dispersos existents, útils per a la catalogació. En publicacions referents a història de l'art català, butlletins de societats excursionistes i col·leccions fotogràfiques, se troba una bona base per aplegar.

S'organitzaran excursions a llocs i comarques determinades, per aixecar els plans dels edificis, obtenir fotografies i redactar l'inventari de les antiguitats existents. Si els medis econòmics ho permetessin, convindria fer emmotllats dels principals detalls escultòrics per als Museus. S'emplearan els cabals disponibles per això en les obres de conservació d'edificis que'n tinguin major necessitat. Se nomenaran delegats honoraris, en tots els llocs on sigui possible, per auxiliar el personal oficial de la vigilància i formació dels inventaris.

Barcelona, 25 d'Abril de 1914. — MIQUEL S. OLIVER. — JAUME MASSÓ.

Aquesta memoria va ésser llegida i aprovada en Junta celebrada per la Secció Històrico-Arqueològica el dia 27 del mes corrent, acordant-se transmetre-la a aqueixa Excel·lentíssima Diputació.

Déu vos guardi molts anys. — Barcelona, 30 d'Abril de 1914. — El President, ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — El Secretari, MIQUEL S. OLIVER.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
ALS EXCEL·LENTÍSSIMS SENYORS PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ
I ALCALDE DE BARCELONA, sobre la celebració del VIe Centenari de la
mort de Ramón Lull.

Segons que'l fajt es gran, per ço vuyl companyo.

LULL. Desconort, XVI.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

La Secció Històrico-Arqueològica d'aquest Institut d'Estudis Catalans, amb el propòsit de celebrar dignament el VIe centenari de la mort de Ramón Lull, pròxim a escaure's, va encarregar als senyors Jordi Rubió i Balaguer i Ramón d'Alòs, la redacció d'una Memoria en la qual s'exposés un plan d'intervenció de l'Institut en la commemoració d'aquella data. Veus-aquí el text de la informació que ells han presentada:

L'any vinent s'escaurà el sisè centenari de la mort de Ramón Lull, i amb aquest motiu comencen a aixecar-se veus de distints indrets de dintre i fóra de la nostra terra, demanant la solemniat commemoració d'aquella data. És hora, doncs, que l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS prengui posicions en aquest moviment, que no hauria de servir de pretext per a festes acadèmiques de dubtosa eficàcia, sinó per a consolidar i donar cohesió a una nova tendència crítica que's dibuixa ja fa algún temps en els estudis lulians.

Sis cents anys estan per caure des que morí Mestre Ramón, i bé es pot dir que en la seguida cadena dels seus deixebles, sols isoladament i de tant en tant, s'ha alçat algú qui enfoqués la seva personalitat des d'un punt de vista exacte. En el XIV^{en} segle i principis del XVe, quan els nostres reis cedeixen les habitacions de llurs palaus per establir-hi càtedres lulianes i les nostres dames ne

creen d'altres generosament, en aquell intens moviment nacional, al qual devem els preciosos incunables i gòtics lulians de Barcelona i València, i a l'estranger els de Venècia, París i Lió, predomina clarament l'apreciació unilateral de l'*opus* lulià, sols concretada a l'estudi de l'*Art General*, dislocada del conjunt de la obra del Mestre. Sembla que aquells comentadors, En Joànn Llobet, o En Daguí, o el frare de Santes Creus Jaume Janer, etc., no haguessin comprès l'interès humà i passionant que en les generoses temptatives den Lull batejava. Adhuc en les terres de llengua catalana, quan encara no havia sonat la hora de l'oblit total per als nostres textos literaris, la producció poètica de Ramón Lull romà del tot desaparebuda, fins pel mateix comentador d'Auzias March, el lulista Lluís Joànn Vileta, defensor de la ortodoxia del Mestre al Concili tridentí, i la única de les seves obres en la llengua original que la bibliografia catalana pot posar al costat de les edicions dels nostres clàssics fetes en la curta aubada de l'impremta catalana, és el *Blanquerna*, i encara *traduït en llengua valenciana*, com a Mallorca més endavant traduïen de l'original vulgar al *mallorquí* altres llibres lulians.

El segle XVIe senyala a Espanya el període de major crèdit i espadiment per a la doctrina luliana. Fa la seva entrada triomfal a la Universitat d'Alcalà, portat per En Nicolau de Pax; el Cardenal Cisneros reuneix una biblioteca luliana i subvenciona esplèndidament l'edició de l'Alfons de Proaza (València, 1515), i finalment, el Concili de Trento alça la prohibició que pesava sobre les obres del Doctor Il·luminat, corresponent a l'entusiasta defensa que'n feren principalment els teòlegs catalans i mallorquins, i abans que ells els Reis d'Aragó o els Concellers de Barcelona. A l'estranger, en canvi, i principalment a Alemanya, comença a enterbolir-se la comprensió de la doctrina luliana, a conseqüència de l'exagerada importància donada per Corneli Agripa i Giordano Bruno a la part purament formal de la seva lògica. En les edicions de Strasburg veiem ja barrejades les obres autèntiques amb les apòcrifes, i per fi, a les darreries de la XVI^{na} centuria, se'ns presenta del tot formada la llegenda que convertia en un alquimista el filòsof mallorquí. Aquesta buida anomenada, no sols havia d'esterilitzar en una falsa direcció bona part dels estudis lulians durant prop de doscents anys, sinó també ofegar la producció autèntica den Lull.

I cabalment a una orientació tan equivocada, que a Espanya mai va prevaler, hem d'agrair el més gran monument que la ciència estrangera ha aixecat a la memòria del nostre escriptor. Feia prop de cinc anys que el P. Sollier havia publicat el seu estudi sobre la vida i obres den Ramón Lull, alçant la seva veu contra la falsa escola que en molts centres europeus semblava predominar. En aquell llibre (Amberes, 1708), se resumien les serioses investigacions que molts lulistes d'Espanya, i molt especialment el *nunquam satis laudatus Custurerius*, com deia son germà de religió, havien dedicat a la vida i escrits den Ramón Lull, i en un capítol especial, aprofitant i reforçant els arguments de l'historiador de Mallorca, en Vicens Mut, i fins den Wadding, se demostrava que el *Beatus Raymundus nihil exploravisse periclitacione chimica*. A pesar de l'autoritat del savi bolandista, Ju Salzinger, després de llargues recerques bibliogràfiques que no arribaren a obrir-li els ulls, se tancava en una torre d'un vell castell del Ducat de Bergen, per a buscar la pedra filosofal, voltat de codis i edicions lulianes i sota l'alta protecció de l'Electeur Joànn Guillem. L'únic feliç resultat d'aquelles vanes temptatives, foren la magna edició Maguntina i la immensa arplega de codis catalans i llatins de Mestre Ramón, arrencats però de la nostra terra, que fan avui de Munich el més copiós dipòsit dels seus escrits.

Com tants cops sol ocórrer, una obra guiada per una deria fantàstica produí resultats ben aprofitables, i tingué en la nostra terra gran ressonància. Salzinger era nomenat Doctor de la Universitat luliana de Mallorca, i la seva edició constituïa una de les més fermes bases en què s'apoiaria per destruir les argucies d'un P. Feijóo el savi P. Pasqual, a qui no s'ha agrait encara prou l'esforç de sòlid i imparcial treball que les *Vindiciae lulianae* representen.

El segle XIXe i la renaixença catalana havien de fer girar els ulls reflexivament al desconegut valor literari i lingüístic de la obra luliana. En Jeroni Rosselló, de Mallorca, a l'iniciar la publicació dels escrits originals de Mestre Ramón, preparava una nova època en la història del lulisme, en la qual molt més que l'examen de la justesa de les seves proposicions o la llur acceptació com a mètode, interessaria l'escatir la posició espiritual den Lull davant dels problemes que's presenten a la intel·ligència humana, i la fecunda unitat d'idea i acció amb què intentaria resoldre'ls.

En Menéndez Pelayo, que tantes planes de la nostra història literària ha fet reviure a l'il·luminar-les amb la seva generosa crítica, és també qui per primera vegada va sentir l'intens valor poètic de la vida del solitari de Miramar. Ell és qui, amb el memorable Discurs llegit a Mallorca en 1884, va retornar-nos la visió integral de la seva imatge mig esborrada.

Desde llavors, alçada la barrera amb què el criteri tancat de les escoles havia acabat per isolar-la

i fer-la incomprensible, la dramàtica figura de qui tant ennoblí la nostra llengua és a tota hora ben viva i bategant en nostre record.

La projectada commemoració no serà, doncs, cap festa de pura arqueologia o erudició literària, que pugui dur-se a efecte dins les quatre parets d'un cercle d'iniciats, sinó que durà aparellada l'adhesió de tots els qui, parlant o no la llengua de Ramón Lull, hagin sentit l'atracció d'aquell prodigi de generosa activitat que va guiar la seva existència.

Però la mateixa popularitat del Beat Ramón, que donarà proporcions de festa nacional al sisè centenari de la seva mort, al mateix temps que assegura el que no quedi desatès l'aspecte sentimental que ha de revestir la commemoració de qui, com ell, és carn i sang de la nostra tradició, permet concretar la intervenció de l'INSTITUT en forma científicament especialitzada, que pugui servir de punt de partida per a ulteriors estudis.

Cap obra de necessitat més immediata que l'edició de les obres lulianes conservades en català. Podrà semblar aquesta producció curta en nombre, si la comparem amb la llarga serie de llibres que sols ens han arribat en llatí, però és indubtable que constitueix, fins prescindint de son interès filològic, la part de l'*opus* lulià de major valor afectiu i la que més aviat, sense necessitat d'exègesi, pot posar-se directament en contacte amb les nostres gents. La constància i escrupulositat en el treball de què dona mostra la *Comissió Editora d'obres de Ramón Lull*, de Palma de Mallorca — que amb la terminació, anunciada per a ben aviat, del magne *Libre de contemplació*, ha reincorporat a la literatura catalana una de les obres més extraordinàries que cap literatura vulgar mig-eval pugui presentar en el gènere especulatiu, — permeten considerar aquesta tasca com immillorablement atesa, i encaminar en altra direcció els esforços de l'INSTITUT, sens perjudici que contribueixi en alguna forma a l'estampació del *Blanquerna*, amb la qual, valent-se de la nostra copia fotogràfica del text muniquès, projecta la Comissió celebrar el centenari vinent.

Els lulistes mallorquins que integren la Comissió, han sentit sovint la falta d'un instrument preparatori i auxiliar de treball, que en alguna ocasió s'és feta dolorosament sensible. Ens referim a la bibliografia dels textos manuscrits de Ramón Lull, sense la qual és prematur pensar en la selecció i tria dels millors codis, que una edició crítica imposa. Així ho va comprendre, ja fa més de cinquanta anys, el que inicià la publicació de les obres lulianes, i fruit del seu treball fou una bibliografia que la Biblioteca Nacional de Madrid, on se conserva inèdita, li premià en 1861, i és avui dia la fita d'una orientació remarcable, que és molt de doldre que no hagi sigut abans seguida. Però aquest treball, que En Rosselló reduí gairabé a Mallorca, és precis estendre'l a totes les biblioteques nacionals i estrangeres on puguin trobar-se codis de Ramón Lull. Anant per parts, examinant un a un els fons més importants i dreçant-ne el catàleg respectiu per reunir i coordinar després el resultat en un volum de síntesi final, arribariem de segur a anotar una xifra fantàstica de codis, que constituïrien el monument més grandios que poguéssim alçar al poeta filòsof.

A propòsit d'això, s'ha fet notar en altres ocasions la necessitat de no reduir l'escorcoll als manuscrits catalans, sinó d'estendre'l també als llatins, si no volem mutilar la complexa personalitat del Venerable mallorquí, subjectant-la a un exclusivisme literari i lingüístic, que fóra mal aplicat a una actuació tan universalista en el propòsit i els procediments com fou la de Ramón Lull. No's pot negar que és als textos llatins on hem acudit molts cops en últim terme, per a abarcar en tots sos aspectes la seva significació literària i filosòfica. Recordi's també que és poc el que coneixem de la producció dels deixebles i comentadors lulistes en el segle XIVe i principis del XVe, que judicant pel que deixa endevinar el ressò de les polèmiques d'aquell temps, degué esser prou abundosa. Aquesta incomprensible solució de continuïtat, que no s'avé amb la copiosa literatura luliana que'ns ha salvat la impremta dels segles XVe i XVIe, desapareixerà sens dubte el dia que s'hagin estudiat a fons els manuscrits de les ciutats on floriren les escoles de devots del Mestre.

La bibliografia dels codis i impresos lulians, faria possible l'establir documentalment el catàleg definitiu dels escrits de nostre autor. Des de les llistes fetes en vida de l'autor (1311), moltes vegades s'intentà semblant tasca. Recordem aquí, com és de justícia, les primeres temptatives de Bouvelles, A. de Proaza i Pax, i les seves successives ampliacions fins a arribar als de Wadding i Nicolás Antonio, reproduïts més tard pel P. Custurer i el P. Sollier, i en el mateix segle XVIIIe els de Salzinger i el P. Pasqual, base gairebé única de la classificació de l'*Histoire littéraire de la France*, i avui dia encara de consulta indispensable per la justesa de crítica amb què foren dreçats. Ells constitueixen els precedents de la bibliografia que avui demanem com un ideal, i han d'ésser la pedra de toc de la seva exactitut.

Els treballs que a la bibliografia luliana dediqui l'INSTITUT no seràn més que una conseqüència

del primer pas donat a l'encarregar al plorat amic Mateu Obrador, que ja particularment havia dut a cap tasca igual a la Biblioteca Marciana de Venècia, l'inventari dels codis catalans den Lull, existents a Munich i Milà. Persistint en igual orientació, el senyor Rubió i Lluch, des de la seva càtedra de Literatura catalana i en un sumari que publicà de les seves lliçons, va exposar, en línies generals, la producció en vulgar de Mestre Ramón, prou nombrosa i que indubtablement anirà augmentant com més s'eixamplin els horitzons de la bibliografia luliana. En aquella ocasió excità ardentment sos deixebles a ocupar un lloc en l'empresa tants cops somniada i senyalà la pròxima data del centenari lulità, com la més indicada per consagrar-la amb l'èxit.

La crida ha trobat sos seguidors entusiastes, i després de prop de dos anys de preparació silenciosa, apareixen a flor de terra els fonaments de les construccions futures. Es hora, doncs, que l'INSTITUT arreplegui tots aquells esforços, aglutinant-los amb l'autoritat del seu prestigi i amb la força d'atracció de les obres col·lectives.

Els joves Estanislau Duràn i Elies Rogent, se proposaren fer la bibliografia de les edicions lulianes. Després d'un detingut període d'estudis preparatoris, assajaren llurs forces en el ric fons d'impresos de la nostra Biblioteca Universitaria. L'estudi personal i directe a què sotmeteren els exemplars descrits i la justesa i claretat de criteri bibliogràfic amb què construïren la part que podríem anomenar arquitectònica de llur treball, mereixeren que l'INSTITUT els dorés la seva confiança, encarregant-los una exploració d'igual caràcter en les biblioteques mallorquines, el Desembre de 1913. Avui podem dir que tenen gairebé completa la bibliografia de les edicions d'obres autèntiques de Ramón Lull, des dels raríssims incunables barcelonins den Pere Posa, fins a les modestes edicions setcentistes den Capó o la Viuda Frau, a Mallorca. Han sigut de parer els senyors Duràn i Rogent, amb raó, d'incloure en la bibliografia que projecten, les obres falsament atribuïdes a Ramón Lull, principalment d'alquímia, en què tant riques solen ser les col·leccions estrangeres, i per completar llur investigació en aquest sentit, s'han dirigit a les biblioteques franceses i alemanyes més importants per a l'objecte, gracies a la qual cosa han vingut en coneixement de l'existència d'algunes impressions ignorades. Res podrà igualar, en quant a la pintoresca varietat del contingut, la bibliografia de les obres impreses de Ramón Lull o a ell referents, que preparen els esmenats amics; serà la vivent exposició de la historia de l'escola luliana, reflectada en la impremta, des de les severes estampacions gòtiques, fins als panegírics i sermons mallorquins, passant per les impressions tedesques de Colunya, Francfort o Strasburg del *Vademecum*, el *Testament*, o el llibre de la quinta essencia, on els nostres Ramón Lull i Arnau de Vilanova semblen voler representar amb En Joàn de Peratallada, el triunvirat de les ciències naturals a l'Edat Mitjana.

No menys important que aquesta tasca per a la definitiva fixació de l'*opus* lulità, ha d'esser la bibliografia dels codis del nostre Ramón Lull, conservats a les biblioteques d'Europa. París, Oxford, Munich, Milà, Roma, Palma de Mallorca, són, entre molts altres, veritables panteons de la literatura luliana. De cap altre escriptor català, i de pocs de l'estranger, se troba tal abundancia de codis a Europa. El prestigi universalment sentit de la seva personalitat, l'infadigable proselitisme de sos deixebles, fins les apassionades invectives de sos detractors i la sugestió de la seva fama de devot de l'ocultisme, multiplicaren per tot arreu les còpies dels seus llibres.

Un dels firmants d'aquesta exposició, valent-se de l'oportunitat de la seva estada a l'Escola Espanyola d'Historia i Arqueologia de Roma, ha dreçat el catàleg dels codis lulians de les seves biblioteques. Les seves recerques se dirigiren especialment a la Vaticana i al convent de Sant Isidre. La importancia d'aquella col·lecció de més de 80 manuscrits, en gran part dels segles XIVe i XVe, és que, fóra d'un parell o tres, són desconeguts gairebé per complet dels lulistes i bibliògrafs moderns. Després del ric fons lulità de Munich, la serie de manuscrits lulians de Roma amb unes 180 obres diferents, bastants d'inèdites i fins algunes de desconegudes, serà l'aportació més important a la ja fabulosa bibliografia del gran polígraf mallorquí.

Parlant d'Alemanya, n'hi ha prou recordant la inestroncable mina de la Biblioteca Palatina de Mannheim, avui a Munich, per donar-li el lloc privilegiat que li pertoca entre les nacions a la qual ha correspost una més rica herencia d'escrits lulians. Dues llargues mesades dedicà un altre dels abaix firmats a l'estudi del fons llatí de Munich, completant així la feina que l'Obrador va proposar-se fer en 1908 amb el català. Constitueixen aquell fons uns 186 codis lulians, dels quals són la meitat dels segles XIVe i XVe, i pot dir-se, amb veritat, que llevat d'uns pocs tractats que l'Alòs ha descobert a Roma, el catàleg del fons muniqüès fóra el de tota la producció luliana avui existent. Infidament menys riques en aquest sentit són les biblioteques de Berlin i Dresden. En canvi, va esser

una veritable sorpresa l'estudi fet per un de nosaltres, gracies a una comissió de l'INSTITUT, de la col·lecció luliana de la vella església d'Innichen, denunciada pel P. Keicher en el seu sòlid treball sobre Ramón Lull. En un bell recó de món, al 1,200 metres d'altura, en el Tirol, se conserven una serie de manuscrits i impresos del segle XV^a, estojats en una sala que guarda tot el repòs d'una biblioteca monacal. Allí es recolliren uns 16 codis llatins de Ramón Lull, tots de la mateixa procedencia, que contenen uns 80 tractats, algú per cert ben poc conegut.

La publicació de l'inventari de Munic resultaria incompleta, sense l'estudi de la formació d'aquell dipòsit. Sabent que aquest tema i el no menys interessant de la historia de l'edició maguntina eren l'objecte d'un estudi per part del Dr. A. Gottron, de Mainz, deixeble del Professor Finke i ja conegut per una altra monografia luliana, aconseguirem d'aquell que cedís a l'INSTITUT la publicació del seu estudi, per al qual ha pogut aprofitar, a més dels documents de l'arxiu de Mainz i Würzburg, el curiós manuscrit que conté la correspondencia de l'Electoral amb els PP. Custurer i Sollier, sobre llur recerca de codis lulians. No cal encarrir l'importancia del definitiu esclariment d'un fet tant significatiu en la historia del lulisme, com la obra de l'edició maguntina, que clou per a sempre més l'època de la llegenda alquimista, i inaugura gloriosament les impressions lulianes basades en la recerca crítica dels textos originals.

Però el prestigi dels dipòsits de l'estranger, no'ns ha de fer oblidar la riquesa que en codis i documents lulians conserven les nostres biblioteques. El catàleg dels pocs coneguts de les públiques i privades de Mallorca, en el qual treballa l'exacte coneixedor de les coses de la illa, D. Estanislau Aguiló, seria de desitjar que fos aviat terminat i dut a l'impremta.

Aquest és, sens perjudici d'altres iniciatives més generals que l'INSTITUT prengué, d'acord amb les altres societats culturals de terres de llengua catalana, el camp en què, al nostre entendre, s'hauria de fer sentir la seva acció interna, corresponent al caràcter d'especialitzada acció que li senyalen, tant la seva carta de constitució com la tradició dels anys que porta de vida.

Corresponent, doncs, a l'honorós càrrec que va fer-nos la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT, proposem en aquestes breus indicacions, que no tenen la pretensió d'ésser completes ni ordenades amb rigor científic: 1. La creació, amb motiu del pròxim centenari, d'una comissió d'Estudis històrics lulians, organitzada per l'INSTITUT, que cuidés de coordinar els esforços dels erudits catalans que's dediquin a treballs bibliogràfics o literaris sobre Ramón Lull. La seva bibliografia definitiva i rigorosament històrica i la publicació d'un recull crític de documents a ella relatius, com a base d'una historia del lulisme; l'estudi de la iconografia luliana, a la qual ha fet ja curioses aportacions el *Bulletí de la Societat Arqueològica de Palma*, i per a la qual els codis historiatos donarien interessantíssims materials; l'inventari i extracte dels processos sobre lulisme, que al costat de son interès essencial ne presenten un altre no menyspreuable com a documents de la historia local..., tot són assumptes que esperen un investigador que s'hi dediqui. 2. Demanar a nostres Corporacions Patronals, la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Barcelona, que donguin a l'INSTITUT els medis extraordinaris suficients per solemnitzar el VIe centenari de la mort de Ramón Lull amb la publicació d'una serie d'*Estudis bio-bibliogràfics lulians*, que podria obrir-se amb els següents treballs, que seràn ben aviat en disposició d'anar a l'impremta: a) A. Gottron: L'edició maguntina de Salzinger, amb l'estudi de la formació del dipòsit de Munic, i el catàleg dels codis lulians a Mainz; b) Duràn-Rogent: Bibliografia de les obres impreses de Ramón Lull; c) Aguiló: Catàleg dels manuscrits lulians a Mallorca; d) Alòs: Catàleg dels codis lulians de Roma; e) Rubió: Catàleg dels codis lulians en llatí a Munich.

Barcelona, 15 d'Abril de 1914. — JORDI RUBIÓ I BALAGUER. — RAMÓN D'ALÒS.

Aquesta memoria va ésser llegida i aprovada en Sessió del dia 21 del mes corrent, acordant-se transmetre-la a aqueixa Excel·lentíssima Corporació.

Déu guardi molts anys V. E. — Barcelona, 30 d'Abril de 1914. — El President, ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — El Secretari, MIQUEL S. OLIVER.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A L'EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

No fa encara un any que aquesta Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS es dirigia a V. E. assenyalant un pla segons el qual podria ésser esmerçada la quantitat de 3,000 pessetes consignada per aqueixa Excel·lentíssima Corporació per a auxiliar la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques de caràcter històric. D'aquesta manera aquesta Secció creia poder correspondre a l'honrós requeriment que li fèieu de demanar el seu parer abans de portar a la pràctica la organització de dit servei. En aquella *Memoria*, que tan bona acollida va merèixer de part d'aqueixa Excel·lentíssima Diputació, s'indicaven algunes missions a portar a terme en diversos arxius de Sèus episcopals catalanes i altres de caràcter làic. Aquesta tasca no s'ha pogut verificar d'una manera integral, donada la peremptorietat del temps i tenint en compte, sobre tot, el moment crític pel qual ha passat la nostra terra en les actuals circumstàncies, que trasbalsen tot el món. La Secció Històrico-Arqueològica no ha oblidat, però, ni un sol moment, l'honrós compromís contret amb aqueixa magnànima Corporació.

Durant el mes de febrer l'INSTITUT confià una missió de tarteig, a la Biblioteca de l'Arxiu Capítular de Tortosa, al President de la Secció Històrico-Arqueològica, acompanyat del Director de la Biblioteca de Catalunya. Els Srs. Rubió, en la curta estada que hi pogueren fer, van veure els 147 mss. que havien estat retrobats i descrits per primera vegada, pel P. Denifle, l'any 1896, i altres 80 esmentats pel P. March a l'ANUARI de 1908 de l'INSTITUT, tenint la fortuna de veure augmentar aquest darrer nombre fins al centenar. En total, doncs, en aquell ric fons de cultura llatina clàssica i eclesiàstica es pot dir inèdit, que tants punts de contacte ofereix amb el de Ripoll, es conserven a la ratlla de 250 manuscrits, dels quals una trentena són anteriors a la segona meitat del XIII^m segle. Recordem, per no allargar-nos massa, que s'hi conserva l'*Horaci* més antic d'Espanya, l'*Explanatio Symboli Apostolorum* de R. Martí, trobat pel P. March, i una nova lliçó del gran *Liber pontificalis*.

Com a treball preliminar, per tal com el temps no permetia altra cosa, dreçaren un inventari interí de tots aquells volums, i retornaren amb l'agradable seguretat que els deixaven en mans de persones aptes i prou curoses per a conservar-los dignament. La Secció Històrico-Arqueològica ha destinat, a més de 200 pessetes en concepte de despeses de viatge i estada a Tortosa, la quantitat d'altres 250 pessetes per a restaurar i relligar els volums que es troben en mal estat de conservació. Sols desitgem ara poder encarregar en temps no llunyans una missió especial per al catàleg complet d'aquella rica Biblioteca i el seu estudi, i per a la publicació d'alguns dels seus manuscrits més preciosos.

S'han despès, per altra part, 250 pessetes en concepte de subvenció a l'Arxiu Capítular de Barcelona, on hi ha tant a fer si volem tenir una notícia completa de la documentació que se'ns hi ha conservat, però en el qual, apart d'un bon catàleg que en Caresmar redactà dels mss. que ell hi va veure, tantes *Notes històriques del Bisbat de Barcelona* ens han estat revelades per la preciosa serie de volums publicats, a ses despeses, sota aquest títol, pel diligent Mn. J. Mas, beneficiat i arxiver.

Una de les ciutats catalanes més rica en arxius històrics és Girona, on tants documents es troben interessants per al coneixement de l'època romànica a Catalunya. Tenint-ho en compte, la Secció Històrico-Arqueològica va delegar els Srs. D. Guillem M.ª de Brocà i D. Joaquim Miret i Sans per visitar-hi alguns dels seus Arxius, amb preferència els tres de la Catedral.

En primer terme hi ha el Capítular, on són conservats una pila de pergamins originals i alguns manuscrits. Ara treballa en llur ordenació Mn. Franch, beneficiat de la Sèu, el qual ha començat per fer paquets de llibres, fragments de quaderns en paper i altres coses escadosseres, abans de ficar-se a la ordenació dels pergamins.

Visitaren després l'Arxiu del Secretariat, a càrrec del canonge Dr. Baroner i col·locat a la gran sala de reunió del Capítol. Entre altres notables mss., s'hi conserven el tant nomenat *Repertori d'en Pontich*, el famós comentari de l'*Apocalipsi* de Beat, i el cartoral o *Llibre Vert*.

El terç Arxiu de la Seu visitat pels Srs. Brocà i Miret fou el dit *de Santa Helena*, o sigui *de la Theca*, els pergamins del qual són, en general, dels segles XIV i següents, havent-hi, a més, llibres de comptes i alguns de confraries, de no gaire importància, relativament.

Van visitar, així mateix, l'Arxiu nomenat *de Sant Josep*, a la Delegació d'Hisenda, constituït amb les restes dels arxius de capelles i monestirs suprimits i que foren declarats monuments nacionals. Aleshores es van erterar, amb sorpresa i indignació, que la part millor i més nombrosa dels pergamins havia estat triada i, per ordre del Poder central, tramesa a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, sense que fins ara cap erudit ni cap periòdic de la ciutat n'hagi protestat ni solament ho hagi comentat.

La tasca que per de moment seria profitosa encomanar a Girona, segons parer dels esmentats membres de la Secció Històrico-Arqueològica, fóra l'extractar les escriptures del cartoral de *Rúbriques colorades*, continuació del *Cartoral de Carlesmany*, ja extractat pel Sr. Botet i Sisó; en segon lloc, la copia del *Repertori d'en Pontich*, potser amb la recomanació de suprimir les cites de documents o coses dels segles XVII a XIX, que hi són abundants. Igualment convindria (i potser fóra la feina més interessant) la classificació i copia o extracte dels vells pergamins existents a l'Arxiu copiós de la Casa de Beneficència, que ara no s'ha tingut ocasió de visitar per mancança de temps i per dependre de la Diputació Provincial, de la qual s'haurà d'obtenir el permís el dia en què s'acordi la visita d'una nova delegació de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

Entretant s'han fet les primeres gestions prop l'autoritat eclesiàstica de Girona per a la classificació i estudi d'aquells arxius, i s'hi han destinat, de primer antuvi, 800 pessetes, quantitat que indubtablement caldrà augmentar més endavant atenent al treball que s'hi haurà d'esmerçar donada la gran quantitat i valua d'aquells rics fons de documentació.

S'han continuat subvencionant els treballs empresos a l'Arxiu de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses a iniciativa del Sr. Puig i Cadafalch, restaurador d'aquell monestir. La importància d'aquest Arxiu es desprèn de la *Memoria* presentada per D. Ramón d'Alòs, encarregat per la Secció Històrico-Arqueològica de visitar-lo i de dictaminar sobre la conveniència de la seva ordenació. De la dita *Memoria* extractem ço que segueix:

«Les principals series documentals que comprèn són: Una col·lecció de prop de 2,000 pergamins des del X^{en} segle. Serie de manuals notarials, essent el més antic de l'any 1250, seguint, amb poques interrupcions, fins al segle XIX; tots ells ben poc estudiats fins ara. Altra serie és la de manuals d'abats, que van de principis del XIII^{en} segle fins a l'any 1682. Tres volums dits *Canalars* contenint nota de tots els documents conservats a l'Arxiu. Un llibre de *Sivelles* de privilegis. Un manual *Totius Status*; col·leccions de cap-breus; processos civils, eclesiàstics i d'inquisició, etc.

Es guarden també alguns manuscrits importants, un d'ells del segle XI contenint un *Martirologi*, la *Regla aquisgranense*, uns *Capítols de Penitentibus* i un *Necrologi*, aprofitat aquest incompletament per Mn. Pau Parasols. Un altre ms. de les darrerries del XIII^{en} segle conté les *Consuetuds* de l'església i uns *Formularis* (segle XV).

Entre els llibres corals, se'n conserva un amb notació musical del segle XI. També s'ha de citar un llibre imprès: l'edició romana de *La Bíblia* de l'any 1471.

Els nombrosos documents continguts en els *Canalars* demostren la importància que en altre temps tenien els fons d'aquest Arxiu, el qual, a més dels flagells comuns a tots els arxius descuidats, sofrí un incendi l'any 1484, i en 1689 va perdre valuosos manuscrits que se n'emportà el duc de Noailles.»

Mercès a l'esmentada protecció atorgada per la Secció Històrico-Arqueològica als treballs d'ordenació de l'Arxiu de Sant Joan de les Abadesses, no sols s'han pogut acondicionar i classificar degudament els documents salvats d'aquell ric dipòsit, sinó que també ha estat possible anar col·leccionant a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA extrets de documents romànics fins a les acaballes del XIII^{en} segle i copies de les notes més interessants contingudes en els *Canalars*: tot enviat per Mn. Josep Masdeu, a la cura i bon zel del qual està confiat l'Arxiu.

Per fi, paral·lelament a aquests treballs la Secció Històrico-Arqueològica, ha organitzat, l'any passat, a manera d'assaig, un Concurs, en els bons resultats del qual vam creure tot-d'una. El dia 2 de maig venia anunciada a la premsa de Barcelona la convocatòria del Concurs, regint-se amb les següents Bases:

«I. Es concediran dos premis, un de 500 pessetes i altre de 250, a l'arxiver que millor hagi ordenat la documentació d'un arxiu (no particular) municipal, eclesiàstic, notarial, etc., d'interès històric. II. L'arxiu ordenat ha de trobar-se en una població que no passi de 10,000 habitants. III. Són exclosos del Concurs els arxius que hagin rebut alguna subvenció de l'INSTITUT. IV. Els arxivers que es creguin en condicions per a optar als pre-

mis esmentats, deuràn posar-ho en coneixement de la Secció Històrica Arqueològica de l'Institut, abans del 15 d'octubre d'enguany, acompanyant una nota on es doni compte dels treballs fets en els arxius respectius. El veredictes es farà públic per tot el més de desembre d'enguany.»

Així, creïem es podrien desvetllar noves aptituds entre gent afectada a la documentació antiga, i es remunerarien en alguna manera els esforços de modestos estudiosos que amb pocs mitjans científics, i gairebé sempre amb llurs propis cabals, salven d'una perdua irreparable tresors sovint desconeguts, i sempre sagrats, de la història catalana.

L'èxit d'aquest Concurs ha estat superior a ço que se n'esperava. Poc després d'escampada per la nostra terra la seva convocatoria, es rebien en aquest Palau importantíssimes *Memories* optant als premis anunciats. Llurs autors, en general, ens eren desconeguts: tots ells, però, se'ns hi revelaren com abnegats arxiviers que havien treballat en la ordenació i també en l'estudi d'arxius la documentació dels quals a hores d'ara segurament fóra perduda, o gairebé, sense llur zel. Un més, altre menys, tots havien treballat sense auxilis pecuniaris de cap mena, portats de llur amor a la ciència i devots de la terra catalana, sense sospitar que llurs fatigues trobessin recompensa. Tots havien fet tasca profitosa, i per això res té d'estrany que la Secció Històrico-Arqueològica, en dictaminar, després d'un examen detingut de cada *Memoria*, s'hagi dolgut de no poder disposar d'altres premis que els assenyalats, veient-se obligada a afegir-hi dues mencions honorífiques.

Veus-aquí el veredictes donat en desembre de 1914: S'adjudica el primer premi, de 500 pessetes, a D. Agustí Duràn i Sanpere, de l'Arxiu Municipal de Cervera. El segon premi, de 250 pessetes, a Mn. Antòn Vila i Sala, el qual ha ordenat els Arxius Municipal i Parroquial de Santpedor. Es concedeixen, a més, menció honorífica als Srs. Maties Vall i Mn. Pere Bertràn per la ordenació dels Arxius Municipal de Balaguer i Parroquial de Moyà, respectivament.

No anem a donar-vos, Excel·lentíssim Senyor, trasllat fidel de cada una de les memories presentades: creïem, però, convenient donar a conèixer, baldament sigui a trets generals, el contingut de cada un dels dits Arxius, perquè així se'n deduirà la importància de la tasca que s'hi ha fet elevat a la categoria d'arxiu ço que poc temps abans no era més que un munt de paperam en perill de perdre's. Les següents notes són fetes, en general, tenint a la vista els treballs premiats:

CERVERA. — ARXIU MUNICIPAL. — La col·lecció més important d'aquest arxiu, que no és l'únic de Cervera, és la del *Llibre de Concells*. Es formada d'una serie de 156 volums des de l'any 1325 fins al dia (a partir del 1718 en castellà). Es distribueixen per segles, de la següent manera: segle XIV, 16 volums; segle XV, 80 volums; segle XVI, 85 volums; segle XVII, 55 volums; segle XVIII, 28 volums; segle XIX, 83 volums; segle XX, 9 volums. Una altra col·lecció ben notable és la del *Llibre de Recorts y Crides* (1441 a 1681), serie de 26 volums comprenent les *Crides* sobre mercats, fires, professons, jòcs, ús d'armes i gran diversitat de matèries, i *Recorts* dels juraments de síndics, racional, mostaçaf, ordinacions de gremis, bans, etc. El *Registre de Lletres* és una serie de 51 volums a partir de l'any 1406 fins al 1641, corresponent els 32 primers volums al XV^è segle. Al costat d'aquesta col·lecció de lletres enviades, hi ha les *Lletres rebudes*, que constitueix una arplega de més de 1,500 fins al segle XIX, guardades en lligalls i ordenades per ordre cronològic. El *Llibre d'Actes y Negocis* (protocol) consta de 37 volums i abraça els anys que van des de 1414 a 1822. Lloc preferent a l'Arxiu ocupa el *Llibre Vert del Racional*, o llibre de notes format de 2 volums i abraçant els anys 1445 a 1735. S'hi anoten tots els fets extraordinaris de Cervera, tals com arribades de reis i prínceps, cardenals i grans dignataris, detallant-se el cerimonial observat; relació de pregaries, capítols generals d'ordres monàstiques, funerals, privilegis, records de guerres, i moltes altres curiositats. Acompanya dits volums una taula feta per l'historiador ceriverí D. Josep Cortes, vers l'any 1730. De la *Col·lecció diplomàtica* se n'ha format un catàleg especial. Consta d'uns 166 pergamins solts, que comencen l'any 1182 (trasllat de 1184) i que són privilegis, capítols de cort, concordies, sentències arbitrals, àpoques, documents notariais, etc. Una gran partida correspon als segles XIV i XV. Formen altres seccions apart el *Llibre de la Taula de canvi* (anys 1607 a 1715), el *Llibre del Racional*, el de *Receptoría*, el de *Manifests* i altres. Entre els llibres d'*Administracions especials* cal esmentar el de la causa-pia de Ramón Serra, pels fragments literaris que s'hi troben en el pergami de guardes i cobertes, podent-se atribuir a les darreries del XIV^è segle. Hi ha, a més, el *Llibre de Vehins*, 5 volums (1323 a 1441), on es copien les anotacions de veïnatges individuals, com també les capitulacions establertes amb els pobles que adquirien el dret de carreratge. En capsas es conserven bastants documents relatius a la *Universitat Literaria*.

En la *Secció gràfica* destaquen especialment els plans de la Universitat (Miquel Marín, any 1751).

Anexe a l'Arxiu s'ha iniciat una Biblioteca auxiliar de consulta, de la qual és part important la *Biblioteca Cerverina* que comprèn obres d'autors cerverins o referents a Cervera, i tota mena de llibres, fascicles i fulles soltes, sortits de les impremtes de Cervera. Passen ja de 300 els exemplars de l'*Estampa de la Universitat*.

SANTPEDOR. — ARXIU MUNICIPAL. — La seva documentació, classificada per materies, conté els següents lligalls: 1. Privilegis reials, originals i trasllats. 2. Pergamins interessants per a la història de Santpedor. 3. Cartes rebudes pels consellers de la vila: reials, de la Diputació Catalana, dels consellers de Barcelona, dels virreis de Catalunya, dels bisbes de Vich, etc. 4. Fragments d'acords de les Corts Catalanes (1360 a 1379). Fragment d'un bell ms. dels *Usatges i Constitucions de Catalunya*, del XIV^è segle. 5. Qüestions en defensa dels privilegis de Santpedor contra Manresa, Puigcerdà, Vich, Cardona i Calaf. 6. Processos o qüestions judicials de la Curia del senyor batlle. 7. Qüestions entre la vila i el bisbe de Vich i abat de Sant Benet de Bages, sobre drets senyorials o al·lodials. 8. Convert de Sant Francesch. Eclesiàstics. 9. Ensenyança. Hospital. Causes pies. 10. Nomenaments de regidors, síndics; sol·licituts. 11. Arrendaments de la fleca, hostal, mesures, oli, sal, pesca salada, forns. 12. Llibre de l'amillament de les cases i peces de terra del terme. Registre de les propietats rústiques i urbanes. 13. Quintes, allotjaments, Reemplaços. Unió contra els malfactors (any 1633). 14. Propis i arbitris. Dret de lleuda. Concessió de les aigües de la riera de Riudor. 15. Creació i llució de censals. Béns del comú. 16. Pòsit del blat. Coronacions reials. Segells. Bans i pregons. Llibre del mostaçaf. Junta de Sanitat. Rellotges i campanes. 17. Indústria i comerç. Camins. Carreteres. 18. Guerra de Successió i contra la República francesa. 19. Circulars i ordres (segle XVII). 20. Id. (1700 a 1780). 21. Id. (1780 a 1808). 22 i 23. Guerra de la Independència (impresos i manuscrits). 24 a 27. Diferents impresos, fulles soltes, oficis, etc. (segle XIX). Hi ha, a més, els següents manuals: A. *Llibre Racional de la Vila de Sent pere dor* (1480-a 1523). B. *Ll. Racional* (1480 a 1529). C. *Ll. Racional* (1562 a 1623). D. *Ll. de les entrades i eixides del pòsit del blat* (1605 a 1641). E. *Ll. del Clavari* (1613 a 1616). F. *Ll. d'actes dels concellers* (1614 a 1635). G. *Ll. Racional* (1617 a 1630). H. *Ll. de la Carniceria* (1626 a 1680). I. *Ll. Racional* (1630 a 1649). J. *Ll. d'actes dels Concellers* (1638 a 1662). L. *Ll. Racional* (1649 a 1677). Ll. *Ll. d'actes dels Concellers* (1663 a 1680). M. *Ll. Racional* (1679 a 1709). N. *Instrumenta concordiae factae inter universitatem Villae Sancti Petri de auro ex una parte et creditores illius ex parte altera*. O. *Ll. Racional* (1709 a 1722). P. *Ll. Racional* (1723 a 1735). Q. *Ll. Racional* (1740 a 1749). R. *Ll. del Clavari* (1735 a 1770). S. *Libro del Catastro* (1739).

ARXIU PARROQUIAL. — Més important encara que l'anterior, conté més de 500 manuals des del XIII^è segle fins als nostres temps. Es distribueixen així: Segle XIII. Dos manuals en estat fragmentari dels anys 1240 a 1270 i 1285 a 1293 respectivament, contenint creació de censals, compres i vendes, capítols matrimonials, testaments. — Segle XIV. Doscents dinou manuals, una gran part dels quals es conserven en bon estat. Els signats amb els n°s 45, 52, 73, 83, 86, 102, 118, 132, 137 i 176 són llibres d'actes i acords del Consell general de la vila portant en general la rúbrica *Liber universitatis Villae Sancti Petri de auro*. Són d'un gran interès per a la història de Santpedor, i àdhuc per a la de Catalunya en general per tal com contenen lletres rebudes dels reis d'Aragó, nomenaments de síndics o diputats per a les Corts Catalanes, donatius fets per raó de les guerres, etc. Els manuals n°s 12 i 54 contenen notícies dels jueus de l'aljama de Manresa que trafiquejaven a Santpedor. El n.º 40 és la sentència arbitral donada pel bisbe de Vich Llop de Lluna (1351) com a amigable componedor de les qüestions hagudes entre el degà de Manresa i els frares carmelitans d'aqueixa ciutat. En el que porta el n.º 91 s'hi troba un bonic inventari del tresor de l'església parroquial de Santpedor (1361). Altres inventaris es troben en el n.º 131. El 191 és el *Libre dels murs e valls de la vila de Sent pere dor*. El 156 conté una compra-venda d'un esclau «de genere tartarorum», etc., etc. — Segle XV. Vuitanta cinc manuals, també, en general, en bon estat de conservació. Els que porten els n°s 3, 39 i 85 són de la col·lecció esmentada *Liber universitatis villae sancti Petri de auro*. En el primer, en un acord del Consell General de la vila (22 octubre 1409) es parla de la intervenció «del molt honest e virtuos religios mestre Vicens Ferrer», per recomanació dels consellers de Barcelona, per a posar pau en les qüestions entre dita vila i Manresa. Els n°s 4 i 29 són *De paus e Treves*, bon xic importants per a l'estudi de l'estat social de l'època. En el n.º 26 s'hi llegeix la venda d'un esclau sard, fet presoner a Sardenya per Roger de Tor, abat de la Portella (15 setembre 1410), etc., etc. — Segle XVI. Vui-

tanta sis manuals ben conservats, dels quals el n.º 4 conté el *Llibre de la confraria de mosseny Sant Antoni Abat* (1480-1581), amb els seus Estatuts. En el n.º 57 hi ha el contracte de la creu gòtica d'argent, encara existent a l'església de Santpedor, entre els consellers i l'argenter manresà Lluís Cucurella (6 gener 1572). És també ben notable el manual n.º 86, escrit en vitela, que és el *Llibre del Gremi de peraires*, amb les seves ordinacions i constitucions. I així d'altres.— Segles XVII i XVIII. Cent dinou manuals ben conservats entre els quals comencen els llibres comunament dits *parroquials*, ço és, de partides de baptisme, confirmacions, desposoris i òbits. El més antic, entre aquests, és el de baptismes dels anys 1563 a 1621. N'esmentarem, a més, entre altres, un de molt curiós, el n.º 48, de la fundació de l'ensenyament oficial a Santpedor i acte de provisió mitjançant oposicions de «dues cadires o mestrats ço es la cadira o mestrat de llegir, escriure e comptar e la cadira o mestrat de gramàtica llatina e retòrica» (23 juny 1692). El n.º 116 és el *Llibre del gremi dels fabricants de seda*, ço és, dels velers, perxers i passamaners, amb llurs constitucions (23 febrer 1778), etc.— Els manuals del segle XIX són ja exclusivament llibres sacramentals o de l'administració de la parroquia

Hi ha també un certenar, o més, de pergamins, essent el més vell el de la fundació d'un aniversari, a l'església parroquial de Santpedor, l'any 1094. Els altres són, principalment, actes de creació o lluçió de censals dels segles XIV a XVI; i uns pocs, de més interès, contenen butlles o breus de la Curia Romana aprovant les diferents confraries de la vila o concedint indulgències.

L'Arxiu Parroquial havia estat ordenat i catalogat en el XVIII^{en} segle pel rector Pere M. Calvaria (1769 a 1783). Durant la revolució del 1869, un successor seu, Mn. Feliu Freixa, va salvar tot aquest paperam d'una possible perdua amagant-lo en una casa particular, fins que fou traslladat de bell nou a la rectoria, on alguns anys més tard fou classificat per segles pel Sr. Soler i March, i després ordenat definitivament per Mn. Antòn Vila.

BALAGUER. — ARXIU MUNICIPAL. — És va començar a ordenar l'any 1900, i s'hi conserven, entre altra documentació antiga, més de 50 volums del *Llibre d'Actes* de l'Ajuntament, des de l'any 1607; diversos cartularis dels segles XV a XVIII; llibres de comptes antics, des de 1453; llibres de censals, a partir del 1330; un *Llibre de privilegis*; el *Llibre de coses memorables... de Balaguer*, començat en 1630; un bell ms. del XIV^{en} segle contenint les *Consuetuts* o *Usatges* de la ciutat de Balaguer, etc.; una col·lecció de més de 300 pergamins, i algunes cartes reials, de privilegis, donacions, etc., (1155 a 1729). També s'hi guarden bastants documents de la guerra dels Segadors. Tot això apart d'alguns centenars de plec amb documentació del segle XIX.

MOYÀ. — ARXIU PARROQUIAL. — Constitueix sa principal riquesa la serie de manuals la major part de l'antiga escrivania pública de l'església, en nombre de 317, dels quals, 265 de *diversorum*, 17 de testaments, 12 de capítols matrimonials, 3 d'inventaris, 9 de la batllia i municipi, 7 capbreus, 2 de causes pies, un procés i un llibre del comú de Calders. A més hi ha 4 plec de documents solts en paper dels segles XIV a XVII, i alguns pergamins.

Tal és, Excel·lentíssim Senyor, el criteri segons el qual la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT ha distribuït durant l'any 1914 els cabals que haveu posat a les seves mans en l'encarregar-li la direcció del servei d'ordenació d'arxius i biblioteques de caràcter històric. Gran és la responsabilitat que amb això havem contret, però creiem haver complert el nostre deure envers la Corporació que vos presidiu perquè ha sigut guia dels nostres actes el desig d'ésser útils als estudis històrics de la nostra patria. Ara sols esperem que voldreu aprovar les nostres gestions i que no permetreu que aquesta obra, tan bellament iniciada per la Diputació de Barcelona, sofreixi cap interrupció. Hi ha molt camí a recórrer abans no quedi un sol arxiu català que no sigui conegut, mentre hi hagi en terres catalanes o afora, un sol document de la nostra historia que resti ignorat. La millor recompensa a la vostra munificència serà el gran monu ment que entre tots havem d'alçar de la *Historia de Catalunya*.

Barcelona, 15 de gener de 1915. — El President de la Secció, ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — El Secretari-redactor, RAMÓN D'ALÒS.

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS A L'EXCEL·LENTÍSSIMA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, donant compte dels resultats obtinguts en l'exploració d'estacions prehistòriques durant la campanya de l'any 1914 i presentant un nou pla d'excavacions.

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

La Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS presentà a V. E., el 19 de febrer de 1914, una *Memoria* sobre la organització d'una campanya d'investigacions prehistòriques a Catalunya, en la qual s'havien d'invertir les 2,500 pessetes consignades amb aquest objecte per aqueixa Excel·lentíssima Diputació en el Pressupost de 1914

Tots els treballs proposats en l'esmentada *Memoria* s'han portat a terme amb l'èxit més satisfactori, i s'han començat també altres exploracions prehistòriques i de temps més acostats, que, degudament continuades, poden donar fruits copiosos per a la nostra arqueologia

Es amb veritable satisfacció que la Secció Històrico-Arqueològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS es dirigeix avui a V. E. per a donar-li compte dels resultats obtinguts i proposar un nou pla d'excavacions per a l'any present, esperant, més endavant, ultimar l'estudi dels materials recollits.

Els treballs realitzats són els següents:

I. Els Srs. D. Lluís M. Vidal i D. Manuel Cazorro han dut a terme el projecte d'exploracions aprovat per la Secció el dia 16 de febrer de 1914, i han consignat els resultats obtinguts en una comunicació que a continuació copiem:

1. Començà aquesta Ponència els seus treballs amb l'exploració de l'abric Agud, a Capellades, pròxim al de Romaní, l'estudi del qual havia produït resultats magnífics. L'abric Agud és una estació prehistòrica, d'època musteriana, tan antic com el de Romaní, constituint amb aquest els més vells jaciments prehistòrics que fins ara s'hagin trobat a Catalunya. S'hi han descobert nombrosos sílexs, característics d'aquella època, i restes d'una fauna contemporània, especialment d'un cèrvol de grans dimensions. Ofereix com a particularitat molt interessant la d'haver-s'hi trobat un queixal humà.

2. Junt a aquestes estacions prehistòriques, s'ha explorat una petita cova, en la qual s'han trobat puntes de sílex de la mateixa època.

Per a aquests treballs la Ponència ha pogut comptar amb la valuosa col·laboració de D. Amador Romaní, veí de la localitat, la perícia del qual havia estat ja demostrada en excavacions fetes anteriorment. A la seva intel·ligència i laboriositat es deuen, segurament, els resultats obtinguts.

3. La cova de les Goges, a Sant Julià de Ramis (Girona), explorada fa molt temps, sense que es publiquessin els resultats de l'exploració, ha estat també estudiada. S'han recollit totes les dades necessàries, fent-se el pla d'aquesta petita cova i l'estudi dels materials que s'hi havien trobat, existents actualment en el Museu de Girona en part, i en part en poder d'un de nosaltres. Aquest estudi sembla demostrar que es tracta d'un jaciment d'època molt remota, de la qual s'havien trobat ja alguns instruments a les estacions de Capellades.

4. Havem emprès, després, l'exploració d'una altra cova, a la contrada de Girona, entre Sant Martí de Llémana i Llorà. Aquesta cova, d'alguna extensió, però formada sols per un sistema de clivelles, en les calices de l'eoceni (circumstància que la feia impropia per a servir d'habitació), ha donat una serie de fragments ceràmics de la fi del neolític i començaments de l'època dels metalls. Desgraciadament, aquests fragments són tan trencats, que només n'hi ha un curt nombre que permetin refer la forma primitiva del vas.

5. Entre Sant Martí Vell i Juià (Girona), hem tingut interès a precisar la situació d'un antic dolmen que fa temps ens havia indicat el metge de la localitat Sr. Codina. Se n'han fet fotografies,

augmentant així amb aquest la llista dels dolmens de Girona que han estat estudiats per un de nosaltres.

6. A Os de Balaguer (Lleida) s'ha explorat la cova nomenada El Furic, on s'ha trobat abundant i variada ceràmica neolítica de formes molt interessants. Han sortit també en aquesta cova punxons d'òs, destrals polides, ganivets de sílex, tot l'utilatge, en resum, d'una interessant estació de l'època neolítica, junt amb restes humanes mal conservades. D'aquesta cova se n'han fet el pla i secció i les fotografies necessàries.

7. A la mateixa comarca, a Tragó de Noguera, s'ha explorat una altra cova interessant, la cova Negra, que havia estat ja objecte d'una exploració preliminar per un de nosaltres. Com l'anterior, ha donat abundantment ceràmica i objectes neolítics i del començ dels metalls. Se n'han fet també pla i fotografies.

8. S'han explorat o visitat amb menys detenció i divers resultat altres coves pròximes a les dues esmentades: el forat de l'Os, a Balaguer, on no s'ha trobat cap objecte; la balma de Roca Enfiguera, a Tartareu, amb un esquelet bastant complet, de raça actual, si bé la falta d'altres objectes no permet precisar-ne l'època, i li treu, per tant, gran part del seu interès; la cova del Patxerro, a Tartareu, amb restes de ceràmica neolítica; la de Joàn de l'Os, a la mateixa localitat, igualment amb ceràmica neolítica; i, finalment, la de Feixa del Taió, a Tragó de Noguera, que no ha donat resultat.

9. Ha estat també explorada la cova de Rialp, entre Ribes i Caralps, on abans un de nosaltres havia trobat ceràmica neolítica. Feta l'exploració, se n'hi ha trobada en gran abundància, però en estat fragmentari, com passa en totes aquestes estacions. S'han fet els plans i fotografies convenients. Prop d'aquesta ha estat explorada una altra cova, que no ha donat cap resultat.

10. A la mateixa comarca (a Fustanyà, Batet i El Serrat) s'han explorat altres petites coves, sense trobar-hi vestigis d'època prehistòrica.

En tots aquests treballs, des del núm. 4, ha tingut aquesta Ponència la sort de comptar amb l'eficacíssima col·laboració de D. Josep Colominas (prou conegut entre els geòlegs i excursionistes catalans), qui, amb activitat i intel·ligència notables, ha fet els treballs d'excavació i exploració. Amb molt gust es complau aquesta Ponència en testimoniar-li son agraïment per l'eficàcia de son treball.

II. La Secció Històrico-Arqueològica confià, pel passat setembre, a D. Pere Bosch Gimpera, una missió arqueològica a la comarca dels rius Algàs i Matarranya, a la ratlla d'Aragó; els resultats de la qual, breument exposats, foren els següents:

1. Estudi de les sepultures en cistes, de principis de l'edat del bronze, dels termes de Calaceit i Maçalió.

2. Estudi de les estacions ibèriques de Calaceit, Maçalió i Casseres.

3. Estudi del material procedent de l'estació de Sant Antoni, de Calaceit, a la col·lecció Cabré, d'aquest últim poble.

4. Excavació completa de l'estació ibèrica de la Gesera (Casseres), que posà al descobert un carrer que travessa el poblat ibèric d'E. a O., amb cases a cada banda, tancat per la part S. i O. per un mur de defensa. A més, proporcionà aquesta excavació abundant material de ceràmica ibèrica, una tanca de cinturó, de bronzo, i altres objectes interessants.

5. Una excavació de prova a l'estació ibèrica nomenada Toçal Redó (Calaceit), molt fructuosa en ceràmica de tipus molt interessants, donant, a més, una altra tanca de cinturó, un botó de bronzo i altres objectes.

6. Reconeixement de les estacions ibèriques El Coll del Moro, a Gandesa, i el Castellet de Banyoles, a Tivissa.

III. Pel passat novembre D. Pere Bosch Gimpera féu un viatge a Centelles, per encàrrec d'aquesta Secció, per a assistir a l'excavació d'uns enterraments trobats en aquell terme, consistents en unes cavitats fetes en el sol contenint sepulcres d'incineració, d'època probablement romana. De retorn d'aquest viatge, arà a Vich per estudiar la col·lecció prehistòrica de don Josep Sala Molas, notable per la gran quantitat i varietat que conté de destrals de pedra, sagetes de bronze i altres objectes prehistòrics de la comarca. Al mateix temps es pogueren fer alguns estudis a la col·lecció del Museu Episcopal. Els resultats de tots aquests treballs seràn publicats a la Crònica del pròxim ANUARI.

IV. D. Josep Colominas, per encàrrec d'aquesta Secció, ha fet un viatge d'exploració per l'Urgell, visitant nombroses estacions ibèriques i romanes a Tàrraga, Sant Martí de Maldà i Sidamunt, en totes les quals recollí materials que permeten assegurar una brillant campanya d'investigació arqueològica.

V. Pel desembre últim s'adquirí el material d'un sepulcre descobert a Santa Maria de Miralles, consistent en destrals de pedra polida, ganivets de sílex, pedres de collar, etc., molt semblant al del sepulcre de Vilassar de Mar; material que es publicarà a la Crònica de l'ANUARI.

VI. Durant tot l'any D. Maties Pallarès ha fet diverses excursions per encàrrec de la Secció, recollint notícies i materials d'estacions prehistòriques, que han de servir a posteriors estudis i més completes excavacions.

Aquesta és, Excel·lentíssim Senyor, la feina feta durant l'any 1914, en la qual s'ha després la consignació de 2,500 pessetes que l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona destinà a exploració d'estacions prehistòriques, segons comprovants que es guarden a la Secció Històrico-Arqueològica. Creiem que aquests resultats han d'animar-nos a continuar els treballs, organitzant una nova serie d'exploracions i seguint a més les ja començades. Amb aquest convenciment, ateses les indicacions que han fet D. Lluís M. Vidal i D. Manuel Cazorro en llur comunicació, les de D. Pere Bosch, i les que amb freqüència reb la Secció donant compte d'estacions desconegudes, així com els resultats dels diversos viatges d'exploració fets l'any passat, la Secció Històrico-Arqueològica té l'honor de presentar a V. E. el següent pla d'excavacions a realitzar durant l'any 1915:

1. Restes d'abrics que es troben prop de les coves de les Goges, de Sant Julià de Ramis, que podrien correspondre a una estació d'època aurinyacena i magdaleniana.
2. Les coves citades del Patxerri i de Joàn de l'Os, a Tartareu, que, com s'ha dit, han estat objecte d'un senzill reconeixement i no d'una detinguda investigació.
3. La cova de Santa Maria de Miralles, atès que en aquest indret ha estat trobada, de poc, una interessant sepultura neolítica.
4. Completar l'estudi dels monuments megalítics de Girona, fet pel Sr. Cazorro, amb el de les altres comarques, començant per la vintena que se'n troben a la de Barcelona (algún dels quals, com el de prop de La Roca, no ha estat mai citat fins avui), reunint-ne les plantes i fotografies.
5. Estudiar, a Port de la Selva i Roses, alguns dòlmens que són encara inexplorats i desconeguts, i les coves que, seguint les notes del Sr. Alfares, que es guarden en el Museu de Barcelona, foren descrites pel Sr. Cazorro a l'ANUARI de 1908.
6. Seria també de gran interès, malgrat de ratllar en el començament de l'època històrica, l'estudi de les muralles megalítiques d'Olèrdola i Girona, bells exemples d'aquestes construccions que completarien la serie de les de Tarragona i Empuries.
7. El Conservador del Museu Episcopal de Solsona, Mn. Joàn Serra i Vilaró, ha proposat l'excavació d'alguns dòlmens d'aquella comarca, un d'ells intacte, i els altres amb probabilitats d'èxit en l'excavació. Al mateix temps convindria estudiar, comptant amb una col·laboració tan valuosa, les nombroses estacions prehistòriques i dels començos de l'època històrica que s'hi coneixen.
8. Fer una campanya arqueològica a les comarques de l'Urgell i la Segarra, excavant les estacions ibèriques de Fogonussa, a Sant Martí de Maldà, i del Toçal de les Tenalles, a Sidamunt, reconeixent al mateix temps minuciosament les que es troben a Tàrraga, Verdú, Florejacs, etc., recollint dades d'alguns descobriments que s'hi han fet i excavant els mosaics romans del Vilet i Gerp, que els cultius amenacen destruir.
9. Prosseguir les investigacions prehistòriques a la ratlla d'Aragó, que tan esplèndids resultats han donat ja, excavant sistemàticament les estacions ibèriques de la muntanya de Sant Antoni i del Toçal Redó de Calaceit, on ja s'han fet alguns treballs, anteriorment, per D. Josep Pijoàn l'any 1907, i per D. Pere Bosch el passat estiu.

Aquests són els treballs que en la present campanya es poden dur a terme, en la seguretat que donaràn fruits copiosos per a la nostra arqueologia. Per prosseguir, no obstant, aquestes investigacions amb la regularitat i constància necessàries per a arribar a recollir i fer utilitzables científicament

ficament les troballes arqueològiques que es facin a Catalunya, cal poder comptar amb personal fixe i tècnic en aquesta mena d'estudis. Els Srs. D. Lluís M. Vidal i D. Manuel Cazorro (que vénen dirigint, amb un zel i una intel·ligència que l'INSTITUT agraeix en raó de llur gran valua, la major part de les exploracions) fan notar en la susdita comunicació la necessitat de què parlem. La mateixa experiència dels treballs fets aconsella també donar a aquestes investigacions una organització sistemàtica que permeti arribar d'una manera regular i continuada a l'exploració del sol i a l'estudi dels materials arqueològics aprofitant a més, per al treball científic, les troballes que es fan a Catalunya i que, sense aquesta organització, corren perill de perdre's o de restar ignorades.

En les investigacions dutes a terme l'any passat es despengué íntegrament la consignació de 2,500 pessetes destinada a aquest objecte per l'Excel·lentíssima Diputació. Els treballs proposats per a aquest any són, Excel·lentíssim Senyor, molt més nombrosos i importants, i exigiran una major despesa, que es veurà segurament compensada per la importància dels resultats. Atès això, la Secció Històrico-Arqueològica sol·licita de V. E. que s'ampliï la quantitat consignada, a fi de poder atendre íntegrament al pla proposat i a l'augment indispensable de personal.

Deu guardi molts anys a V. E. Barcelona, 12 de febrer de 1915. — Per acord de la Secció Històrico-Arqueològica: El President de la Secció, ANTONI RUBIÓ I LLUCH. — El Secretari-redactor, FRANCESC MARTORELL.